

KTTO EKONOMİ BÜLTENİ

2021 I. ÇEYREK
Ocak-Şubat-Mart

Özet

Küresel ekonomi, 2021 yılına da devam eden korona virüs baskısı altında girmiştir. 2021 yılında birçok ülkede aşılarda toplumun daha geniş kesimlerine erişilebilir hale geleceği beklentisi altında, küresel ekonomideki toparlanmanın hız kazanması beklenmektedir. Ancak, toparlanma hızının ülkeler arasında farklılık arz edeceği görülmektedir. Kısa vadeli ekonomik rahatlamaya odaklı politikalardan dayanıklılık sağlayıcı ve toparlanmayı hızlandırıcı politikalara geçilmesi başarının temeli olacaktır. Yapısal reformların hızlandırılması yoluyla yeniden inşa sürecinin iyileştirilmesi Kovid-19 kaynaklı kayıpların hızla yerine getirilmesini sağlayabilecektir. 2021 yılının yapısal reformlar ve dayanıklılığı artırıcı politikalarla “yelkenleri ayarlamayı” başaran ülkeler için bir fırsat sunacağı görülmektedir.

Mayıs 2021

KTTO EKONOMİ BÜLTENİ

SAYI: 3

DÖNEM: 2021 I. ÇEYREK

Kıbrıs Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

KIBRIS TÜRK TİCARET ODASI

Adres: 90, Bedrettin Demirel Caddesi, Lefkoşa - KKTC

Tel.: 0392 228 37 60 Faks: 0392 228 30 89

E-Posta: ktto@ktto.net

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER.....	2
TABLolar	2
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	3
2. KÜRESEL EKONOMİK GÖRÜNÜM	5
3. KKTC, TÜRKİYE VE GKRY EKONOMİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ	7
3.1. Büyüme.....	8
3.2. İstihdam.....	10
3.3. Dış Ticaret Dengesi	11
3.4. Enflasyon.....	13
3.5. Bütçe	15
3.6. Bankacılık.....	19
3.7. Turizm.....	21
4. REEL SEKTÖR DESTEKLERİ	22
5. PİYASALARDAKİ GELİŞMELER.....	25
5.1. Döviz	25
5.2. Petrol Fiyatları.....	25
5.3. Faizler	25
6. YAPISAL REFORM GÜNDEMLERİ	27
7. KTTO POLİTİKA ÖNERİLERİ	28

GRAFİKLER

Grafik 1: Küresel Ekonomik Görünüm Tahminleri	5
Grafik 2: Küresel Ticaret Hacmi*	6
Grafik 3: İşsizlik Oranı (%)	6
Grafik 4: Karşılaştırmalı Büyüme Oranları (%)	8
Grafik 5: Karşılaştırmalı Kişi Başına Düşen GSYİH (ABD Doları)	9
Grafik 6: Karşılaştırmalı İşsizlik Oranları (%)	10
Grafik 7: Karşılaştırmalı Genç İşsizlik Oranları (%)	10
Grafik 8: Karşılaştırmalı İstihdam Oranları (%).....	11
Grafik 9: Karşılaştırmalı İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%).....	11
Grafik 10: KKTC İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları).....	12
Grafik 11: Türkiye İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)	12
Grafik 12: GKRY İthalat ve İhracat Seyri (Milyon Avro).....	13
Grafik 13: Karşılaştırmalı Enflasyon Oranları (%).....	13
Grafik 14: KKTC'nin Enflasyon Gelişim Seyri (%)	14
Grafik 15: Karşılaştırmalı Bütçe Açığının GSYH'ye Oranı (%)	16
Grafik 16: KKTC Mahalli Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (%).....	16
Grafik 17: KKTC'de Yerel Açık - GSYİH Oranı (%).....	18
Grafik 18: Mevduatların Dağılımı (%).....	20
Grafik 19: Kredi/Mevduat Oranı (%)	21
Grafik 20: KKTC Gelen Yolcu, Konaklama ve Geceleme (2019 ve 2020)	21

TABLolar

Tablo 1: KKTC'nin 2020 Dış Ticaret Dengesi	12
Tablo 2: İhraç edilen başlıca ürünler	12
Tablo 3: İthal Edilen Başlıca Ürünler	12
Tablo 4: Türkiye'nin 2020 Dış Ticaret Dengesi	13
Tablo 5: GKRY'nin 2020 Dış Ticaret İstatistikleri	13
Tablo 6: Ana Mal Grupları Değişim (%).....	14
Tablo 7: 2020–2021 I. Çeyrek Yerel Bütçe Açık/Fazla	16
Tablo 8: KKTC'de Mart 2021 itibariyle Bazı Gelir Kalemlerindeki Performans Kayıpları (%).....	17
Tablo 9: GKRY 2020 ve 2021 1. Çeyrek Bütçe Gelir ve Giderleri	19
Tablo 10: Bankacılık Aktif/Pasif Bilançosu (Milyon TL)	19
Tablo 11: Aktif/Pasif Bilançosu (Değişim, %).....	19
Tablo 12: Toplam Krediler (Milyon TL).....	20
Tablo 13: Toplam Krediler (Değişim %).....	20
Tablo 14: Toplam Mevduatlar (Milyon TL)	20
Tablo 15: Toplam Mevduatlar (Değişim %).....	20
Tablo 16: KKTC Merkez Bankası Yıllık Mevduat Faiz Oranları (%).....	26
Tablo 17: KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranları (%)	26

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Küresel ekonomi 2021 yılına da devam eden korona virüs baskısı altında girmiştir. Kovid-19 varyantlarının tespit edilmesi ve kısıtlayıcı önlemlerin tekrar uygulamaya geçmesi ekonomik faaliyetlerdeki iyileşmenin hız kesmesine yol açsa da farklı aşırı türlerinin uygulamaya sokulması toparlanma beklentilerini artırmaktadır. Bununla birlikte, gelişmiş ekonomilerde devam eden destekleyici tedbirlerin küresel ekonomik toparlanmaya destek sağlaması beklenmektedir.

IMF, OECD ve Dünya Bankası'nın yayımladıkları raporlarda 2021 yılında küresel büyümenin sırasıyla %6, %5,6 ve %4 olacağı tahmin edilmiştir. Ancak, toparlanma hızının ülkeler arasında farklılık arz edeceği görülmektedir. Mevcut gelir düzeyleri ve olanakları itibarıyla gelişmiş ekonomiler Kovid-19 krizinin yol açtığı ekonomik tahribata, daha güçlü ve doğrudan desteklerle cevap vermektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için 2021 yılının “yelkenleri doğru ayarlamak” adına bir imkân sunabileceği değerlendirilmektedir. Türkiye ve KKTC gibi ülkelerde de kısa vadeli ekonomik rahatlamaya odaklı politikalarla dayanıklılık sağlayıcı ve toparlanmayı hızlandırıcı politikalara geçilmesi gerekmektedir. Yapısal reformların hızlandırılması yoluyla yeniden inşa sürecinin iyileştirilmesi Kovid-19 kaynaklı kayıpların hızla yerine getirilmesini sağlayabilecektir.

Birçok ülkede olduğu gibi başta turizm ve yükseköğretimdeki kayıplardan kaynaklı olarak KKTC ekonomisi de salgından derin bir şekilde etkilenmeye devam etmektedir. **KKTC ekonomisinin 2020 yılı sonunda %11,04 civarında küçüleceği tahmin edilmektedir.**

KKTC’de işsizlik oranı, 2020 yılında, Pandeminin de etkisiyle, 9 yıl sonra ilk defa %10,1 ile çift hanelere çıkmıştır. KKTC’de genç işsizlik oranı ise 2020 yılında yaklaşık %10 puan artarak %29,3’e yükselmiştir. Bu durum, pandeminin en çok gençleri olumsuz etkilediğini ve işsizlik oranında yaşanan artışın ağırlıklı olarak genç işsizlerdeki artıştan kaynaklandığını göstermektedir.

2020 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %8,3 ile 2010’dan sonra en yüksek oranına ulaşmıştır. İhracat tekrar 100 milyon doların üzerine çıkmış ve ithalatta yaşanan azalma ile birlikte dış ticaret açığı bir önceki yıla göre %26,6 azalmıştır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi süt ürünleri ve narenciye ihracatta ilk iki sırayı almış ve bu iki ürünün ihracattan aldığı pay %70,9 olmuştur. İthalatta ise taşıt araçları birinci sırayı, yakıt ikinci sırayı almıştır. Bu iki ürüne yedek parça ve lastik eklendiğinde **taşıtla ilgili ithalat, toplam ithalatın %18,5’ini oluşturmaktadır. İnşaat demiri ithalatında görülen %26’lık daralma ise 2020 yılında inşaat sektöründeki daralma için öncü gösterge niteliğindedir.**

2020 yılında enflasyon oranı %15,03 olmuştu. 2021 yılı birinci çeyreğinde yıllık enflasyon %13,97’ye düşse de Mart ayında dövizde tekrar görülen artış, petrol başta olmak üzere emtia fiyatları ve gıda fiyatlarının artmaya devam etmesi önümüzdeki dönemde enflasyonun yukarı yönlü olmasına ilişkin beklentileri artırmaktadır.

KKTC’de mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2018 yılında %101 seviyesine çıkarken 2019 yılında %96, 2020 yılında ise %87 seviyesine kadar gerilemiştir. 2021 yılı birinci çeyreğinde ise bu oran %92,28 olarak gerçekleşmiştir. **2020 yılında ilk üç**

ayda 133 milyon fazla veren KKTC yerel bütçesi 2021 yılının aynı döneminde 135 milyon açık vermiştir. Mart ayında T.C. ile imzalanan 3 milyar 250 milyon TL tutarında ekonomik protokol KKTC ekonomisine ciddi katkı sağlayacaktır. **İlk çeyrekte Türkiye’den henüz sağlanamayan katkı iç borçlanma yoluyla karşılanmıştır.**

4

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 2020 yılında da artmaya devam etmiştir. Pandemi döneminde ekonomik faaliyetlerin aksaması nedeniyle özel sektör işletme kredilerine ağırlık vermiş ve 2020 yılında işletme kredileri %36,9 artmıştır. Hanehalkının ise gelir kaybına uğraması ve harcamalarının azalması neticesinde tüketici kredileri azalmış ancak tasarruf mevduatları dövizin de artmasının kısmi etkisiyle 2020 yılında %25,3 artmıştır. Finansal piyasaların etkinliğini gösteren önemli verilerden biri olan ve KKTC’de Türkiye ve diğer gelişmiş ülkelere göre düşük olan kredi mevduat oranı ise 2020 yılında %68,8 ile 2010 yılından sonra en düşük düzeye gerilemiştir.

Diğer ülkelerde olduğu gibi turizm sektörü KKTC’de de zor bir yıl geçirmiştir. 2020 yılında bir önceki yıla göre gelen yolcu sayısı %77,8, konaklama sayısı %78,7, geceleme

sayısı ise %82,2 azalmıştır. **2021 yılı ilk çeyreğinde gelen yolcu sayısı bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %99,2 azalarak daha da gerilemiştir.**

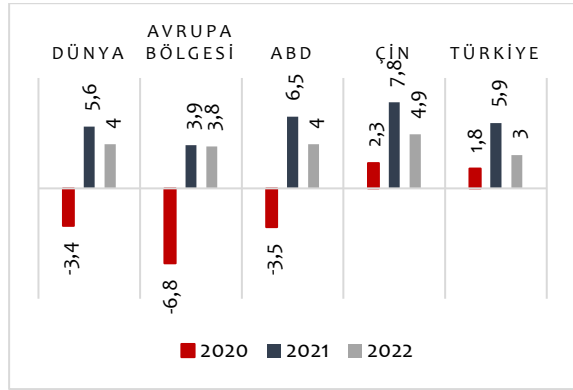
2020 yılında %1,8 büyüme gösteren Türkiye ekonomisi, Çin ile birlikte en çok büyüme gösteren ülkelere biri olmuştur. Ancak, son dönemde para politikasındaki belirsizlikler, döviz rezervlerindeki azalma ve Merkez Bankası başkanlığında yapılan değişiklikler, dövizde ciddi dalgalanmalara yol açmış ve bu durum fiyat istikrarsızlığı ve yüksek enflasyon ile birleşince, büyüme hariç diğer makro verilerde bozulmaya yol açmıştır. İşsizlik oranı işten çıkarma yasağı nedeniyle artış göstermese de, istihdam oranı düşmeye devam etmekte, genç işsizlik oranı ve geniş tanımlı işsizlik oranı yüksek seyretmektedir.

GKRY ekonomisi ise 2020 yılında %4,5 küçülmüştür. GSYİH’nın %7’si kadar verilen pandemi destekleri nedeniyle bütçe açığı artmıştır. İşsizlik bir önceki yıla göre artış göstermiş, deflasyon durumu ise devam etmiştir. Turizm gelirleri ise bir önceki yıla göre %85 azalmıştır. 2021 yılında turist sayılarında ve turizm gelirlerindeki düşüş %93 civarında olmuştur.

2. KÜRESEL EKONOMİK GÖRÜNÜM

2020 yılını devam eden korona virüs baskısı altında geçiren küresel ekonomi %3,4 küçülmüştür. Ancak aşılama hızının artması, bazı ülkelerde ek mali destek duyuruları ve ekonomilerin virüsü bastırma tedbirleriyle daha iyi başa çıktığına dair işaretler sayesinde, küresel ekonomik beklentiler son aylarda iyileşme göstermektedir. Mart 2021 Ekonomik Görünüm Ara Raporu'yla küresel ekonomiye ilişkin son güncel tahminleri yayımlayan OECD'ye göre, küresel ekonominin 2021 yılında %5,6 büyümesi beklenmektedir. 2020 yılında sırasıyla %2,3 ve %1,8 büyüyen Çin ve Türkiye diğer ülkelerden pozitif olarak ayrılmıştır.

Grafik 1: Küresel Ekonomik Görünüm Tahminleri

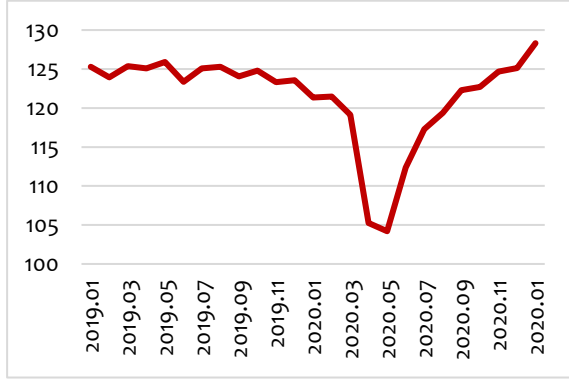
Kaynak: OECD

Olası pek çok risk ve belirsizliğe rağmen uluslararası kuruluşlar, 2021 yılı büyüme tahminlerini yukarı yönlü revize etmiştir. Eylül 2020 raporunda 2021 yılı için dünya ekonomisinde %5 büyüme öngören OECD, bu beklentisini %5,6'ya çekmiştir. Bununla birlikte, IMF Nisan 2021 raporunda 2021 küresel büyüme tahminini Ekim 2020 tahminine göre %0,8 artırarak %6 olarak revize etmiştir. Dünya Bankası da bir önceki tahminini %0,9 revize ederek 2021 küresel ekonomik büyüme tahminini %4 olarak belirlemiştir.

Öte yandan, iyileşen küresel görünüme rağmen, birçok ülkedeki çıktı ve gelirlerin, 2022'nin sonunda dahi salgından önce beklenen seviyenin altında kalacağı tahmin edilmektedir. Aşılama, özellikle az gelişmiş ülkelerde görülen yavaş ilerlemenin yol açtığı küresel eşitsizlik ve mevcut aşılara dirençli yeni virüs mutasyonlarının ortaya çıkması belirsizliklerin devam etmesine yol açmaktadır.

ABD ve Japonya'nın 2020 yılının son çeyreğinde hayata geçirdiği ek destek paketlerinin ekonomik aktiviteye getirdiği ivmenin 2021 yılının ikinci yarısına kadar taşınacağı beklentisiyle bu ülkelerin gelişmiş Avrupa ülkelerinden bir miktar olumlu ayrışacakları öngörülmektedir. Avrupa ülkelerinde ise aşılamanın artması ve karantina önlemlerinin gevşetilmesiyle büyümenin 2021 yılının ikinci çeyreğinden itibaren hız kazanabileceği değerlendirilmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler açısından, ayrışmanın büyük ölçüde Çin ve diğer gelişmekte olan ülkeler arasında oluşacağı öngörülmektedir. Etkili karantina önlemleriyle azalan vaka sayıları, kamu yatırım harcamaları ve likidite desteğindeki güçlü artış sayesinde Çin'deki toparlanmanın, ekonomisi turizme veya petrole dayalı diğer gelişmekte olan ülkelerekinden daha hızlı olması beklenmektedir. Çin ekonomisinin, 2021'in ilk çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre %18,3 büyüdüğü açıklanmıştır.

Küresel üretim, 2020 baharında keskin bir daralma yaşamış, ancak, küresel mali krizin tersine, düşüş kısa sürmüş ve yılın ikinci yarısında küresel ticaret "V" şeklinde iyileşmeyle toparlanma trendine girmiştir. Yılın son çeyreğinde küresel mal ticaretindeki toparlanma ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerin ihracat performansındaki artıştan kaynaklanmıştır.

Grafik 2: Küresel Ticaret Hacmi*

Kaynak: WTO

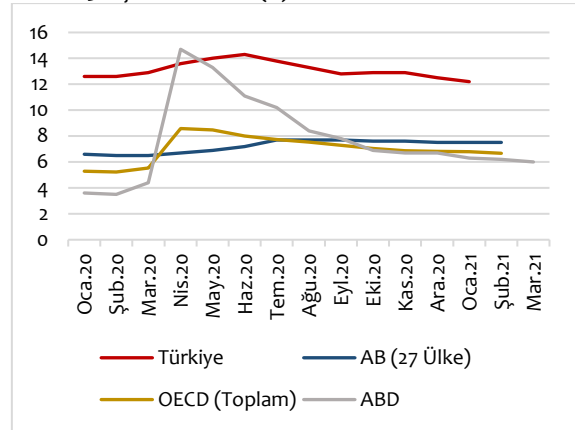
*Mevsimsel Düzeltilmiş 2010=100

Dünya ticaretinin 2020 yılında %8,5 daralmasının ardından, IMF tahminlerine göre 2021’de esas olarak emtia hacimlerindeki toparlanma nedeniyle küresel ticaretin %8,4’e büyümesi beklenmektedir. 2021’de de, özellikle seyahat kısıtlamaları nedeniyle gerileyen turizme bağlı olarak hizmetler ticaretinin mal ticaretine göre daha yavaş toparlanacağı öngörülmektedir. Dünya mal ticareti Ocak 2021’de Aralık 2020’ye göre %2,6 ile büyümeye devam ederken, büyüme büyük ölçüde Çin ve gelişmiş Asya’daki ithalat ve ihracat artışından gelmiştir. ABD, Avro bölgesi ve yükselen Asya’da (Çin hariç) ticaret çok az büyümüştür.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ise dünya ticaret hacminin 2021 yılında %7,2 artacağını tahmin ederken, salgının seyri ve ülkelerin salgının etkilerini azaltmaya yönelik politikalarının belirleyici olacağına dikkat çekmiştir.

Küresel ticaret hacminin önümüzdeki dönemde toparlanma sürecinin devam etmesi beklenmektedir. Ancak, ticaret savaşlarına ilişkin belirsizlikler, küresel ölçekteki korumacılık riskleri ve salgında mutasyon sonrası vaka sayılarındaki artış gibi unsurlar sonucunda küresel ticaretin geleceğine ilişkin aşağı yönlü riskler halen mevcuttur.

2020 yılı ilk yarısında birçok sektörün kısmen veya tamamen kapanması sonucu, küresel ölçekte işgücü piyasaları derinden etkilenmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün 25 Ocak 2021 tarihinde yayımladığı salgının işgücü üzerindeki etkilerinin izlendiği rapora göre, 2020 yılında 2019 yılı son çeyreğine göre %8,8 oranında küresel çalışma saati kaybı yaşanmış, 255 milyonluk tam zamanlı işe eşdeğer bir istihdam kaybı gerçekleşmiştir. ILO verilerine göre, 2020 yılının tamamında küresel işsizlik oranının 1,1 puan artarak %6,5 oranına yükseldiği tahmin edilmiştir. Salgının işgücü piyasasında 2009 Küresel Finans Krizi’nden dört kat daha büyük etki yarattığı tahmin edilmektedir.

Grafik 3: İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: OECD

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere işsizlik oranlarında seçilmiş ekonomilerde 2020’nin ilk yarısında salgın kaynaklı keskin artışlar meydana gelmiştir. Ancak, yılın ikinci yarısında küresel ekonomik aktivitenin bir miktar toparlanma göstermesiyle işsizlik oranları görece düşüş eğilimine girmiştir.

2021 yılının yapısal reformlar ve dayanıklılığı artırıcı politikalarla “yelkenleri ayarlamayı” başaran ülkeler için bir fırsat sunacağı görülmektedir.

3. KKTC, TÜRKİYE VE GKRY EKONOMİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

2020'nin ikinci çeyreği itibariyle kısıtlayıcı tedbirlerin hafifletilmesiyle yılın ikinci yarısında küresel ekonomik faaliyet bir miktar toparlanma kaydetmiştir. Yılın son çeyreğinde Kovid-19 varyantlarının tespit edilmeye başlaması ve kısıtlayıcı önlemlerin başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkede tekrar uygulamaya koyulmasıyla ekonomik aktivitedeki toparlanma hız kesse de yılsonu gerçekleştirmeleri beklentilerin üzerinde gelmiştir. Diğer taraftan, çeşitli aşılardan Aralık ayı içerisinde onay sürecini tamamlamasıyla birlikte bazı ülkelerde aşılama sürecinin başlaması geleceğe yönelik umutları artırırken, aşıya erişim ve lojistik sorunlar nedeniyle aşılama sürecinin yavaş ilerlemesi kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılmasını geciktirmiş ve ekonomik toparlanmanın hızını sınırlandırmıştır. Bununla birlikte aşılamanın başlaması 2021'de ekonomilerin toparlanmaya başlayacağı beklentilerini artırmıştır. Tüm dünyada salgının etkileriyle başa çıkabilmek için politika yapıcılar çeşitli uygulamaları devreye almaktadır. Bir yandan merkez bankaları likidite sağlama adımlarını atarken diğer yandan maliye politikaları tarafında salgından en fazla etkilenen hanehalkı ve firmaların desteklenmesi için önlemler alınmaktadır.

KKTC'de başta turizm ve yükseköğretim gibi hizmet ticaretini etkileyen korona virüs salgını, KKTC ekonomisini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. KKTC'de 2020 yılının ilk çeyreğinde kısmen hissedilmeye başlayan etkilerin, ikinci çeyrekte daha da artması ekonomide ciddi kayıplara yol açmıştır. Bu dönemde turizm sektöründeki daralma, yükseköğretim öğrencilerinin ülkeye gelmemesi, ekonomik aktivitenin yavaşlaması sonucu kamu gelirlerinin azalması KKTC ekonomisini zorlu bir sürece sokmuştur.

Aşılamanın nüfusun genelinde korumayı sağlayana kadar uygulanacak kısıtlamaların ekonomik faaliyetleri ne ölçüde etkileyeceği, yapısal tedbirlere ilişkin açık ve öngörülebilir bir gündemin olmaması, finansal koşulların ve emtia fiyatlarının hangi yönde ilerleyeceği gibi konular 2021 yılının ilk yarısına ilişkin ekonomi üzerindeki temel belirsizlik unsurları olarak öne çıkmaktadır.

Diğer taraftan, ilk çeyreğin son ayında T.C. ile bütçenin yaklaşık 3'te birine denk gelen bir destek içeren ekonomik protokol imzalanmasına rağmen, kaynak akışının ilk çeyrekte sağlanmaması ve düzenli kaynak aktarılmasının sağlanması için henüz yeterli mekanizmaların tesis edilmemesi, dış yardımların etkinliği açısından en önemli ilkelere olan 'öngörülebilirlik' ilkesiyle çelişmektedir.

Salgın, Türkiye ekonomisini de etkisi altına almışsa da, 2020 yılında kredi ağırlıklı genişletici politikalar, Türkiye ekonomisinin daralmasını engellemiştir. Ancak, TL'de görülen değer kaybı, döviz rezervlerinde görülen azalma, yatırımları dışlama potansiyeli taşıyan yüksek faiz, yurtiçindeki yerleşiklerin dövize yönelmesi ve istihdam oranında yaşanan düşüş Türkiye ekonomisi üzerinde risk oluşturmaya devam etmektedir.

GKRY de bu dönemden tüm ekonomiler gibi olumsuz etkilenmiştir. Özellikle turizm sektöründe yaşanan çarpıcı daralma ödemeler dengesini bozmuştur. Korona virüsün yeni varyantlarını engellemek üzere GKRY'nin, Ekim 2020'nin sonlarından itibaren aldığı tedbirleri kademeli olarak sıkılaştırması ve 10 Ocak 2021'de fiilen kapanma anlamına gelen son sıkılaştırma önlemlerinin Mart ayına kadar uzatılması ekonomik

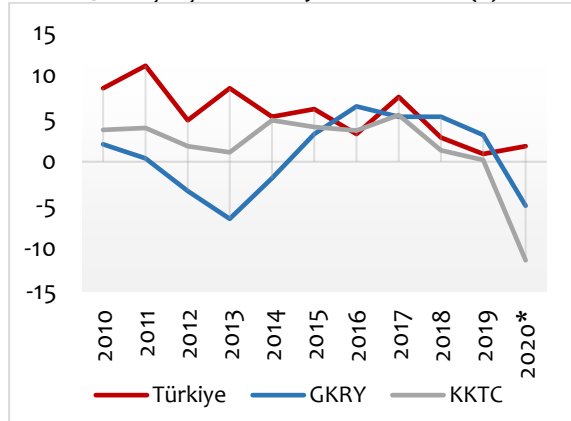
aktiviteyi oldukça yavaşlatmıştır. Nitekim GKRY ekonomisi 2020 yılında %4,5 daralarak 2013 mali krizinden bu yana en kötü dönemi yaşamıştır.

3.1. Büyüme

8

Son 10 yıllık KKTC, Türkiye ve GKRY ekonomilerindeki büyüme trendi incelendiğinde KKTC ve Türkiye 2015 yılına kadar GKRY'den daha iyi ve istikrarlı bir performans sergilemiştir. GKRY ekonomisi 2015 yılından sonra alınan tedbirlerle toparlanmaya başlamıştır. 2010-2019 dönemindeki 10 yıllık periyotta Türkiye, GKRY ve KKTC'nin büyüme ortalaması sırasıyla %5,86, %1,36 ve %2,98 olmuştur.

Grafik 4: Karşılaştırmalı Büyüme Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK
*KKTC 2020 büyüme rakamı DPÖ tahminidir.

2020 yılı Kovid-19 pandemisinin etkisiyle üç ülke için de zor bir yıl olmuştur. Özellikle pandeminin zirve yaptığı ve kapanmaların olduğu ikinci çeyrekte Türkiye, GKRY ve KKTC sırasıyla -%9,9, -%13,1 ve -%13,6 oranında küçülmüştür. İlk iki çeyrekteki ekonomik durağanlık ve küçülme sonrası özellikle yaz aylarında ekonomik aktivitenin hızlanması, açılmaların ve mali desteklerin başlamasıyla üçüncü çeyrekte üç ülke de sırasıyla %6,7, %9,4 ve %16,1 oranında büyümüştür. Dördüncü çeyrekte Türkiye %5,8

büyürken GKRY %4,5 daralmıştır. Dördüncü çeyrek için KKTC'de henüz bir rakam yayımlanmamıştır.

Türkiye'de GSYİH 2020 yılının dördüncü çeyreğinde %5,9 oranında büyüme kaydederken, tarım sektörü %4, sanayi sektörü %10,3 ve hizmetler sektörü (inşaat dâhil) ise %3,3 oranında reel katma değer artışı gerçekleştirmiştir.

Türkiye'de dördüncü çeyrekte toplam sabit sermaye yatırımları %10,3 oranında artarken; özel tüketim ve kamu tüketimi harcamaları sırasıyla %8,2 ve %6,6 oranlarında artmıştır. Net ihracatın büyümeye katkısı ise negatif 0,6 puan olmuştur. Bu dönemde özel tüketimin büyümeye katkısı 4,7 puan olurken kamu tüketimi ekonomik büyümeye 1,0 puan katkı vermiştir. Toplam sabit sermaye yatırımları altında yer alan inşaat yatırımları bu dönemde yüzde 14,7 oranında azalırken makine teçhizat yatırımları yüzde 38,7 oranında artmıştır.

Böylece Türkiye'de, 2020 yılının tamamında GSYH yüzde 1,8 oranında reel artış kaydederek 2009 yılı sonrası kesintisiz büyüme eğilimini devam ettirmiştir.

Türkiye'de 29 Eylül 2020'de açıklanan Yeni Ekonomik Programa (YEP) göre, ekonominin 2020 yılında %0,3 büyüyeceği, 2021 yılında ise %5,8 büyüyeceği öngörülmüştür. Dördüncü çeyrekte gerçekleşen %5,8'lik büyüme ile söz konusu hedefin üstünde kalınmıştır. Buna mukabil, OECD Aralık Ekonomik Görünüm Raporunda, 2021 yılında Türkiye için öngörülen %2,9'lük büyüme tahminini Mart 2021 Raporunda %5,8 olarak revize edilmiştir.

2020 yılının dördüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %1,4 büyüyen GKRY ekonomisi bir önceki yılın aynı dönemine göre %4,5 küçülmüştür. Mart-Nisan aylarında

Kovid-19 salgınına kontrol altına almak için getirilen kısıtlamaların etkisiyle 2020'nin üçüncü çeyreğinde ekonomik aktivite güçlü bir şekilde toparlansa da Eylül ayından bu yana ikinci dalgaya yanıt olarak kısıtlamaların sıkılaştırılması, geçen yılın son üç ayında hanehalkı tüketimini, turizmi ve seyahat faaliyetlerini azaltmıştır.

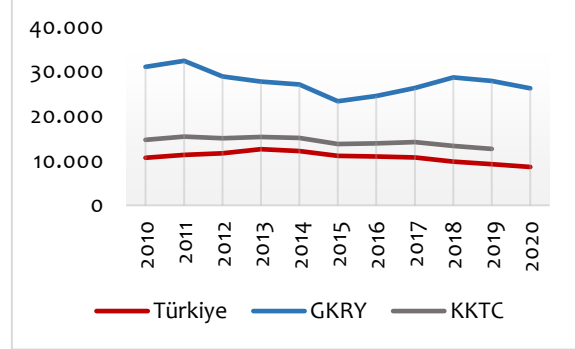
GKRY'de dördüncü çeyrekteki gerilemenin temel sebebinin, tüketici harcamaları ve ihracattaki belirgin düşüşten kaynaklandığı görülmektedir. Hanehalkı tüketimi de dördüncü çeyrekte yıllık bazda %6,4 düşmüştür (3. Çeyrekte %5,2 büyümüştü). Mal ve hizmet ihracatı bir önceki çeyrekteki %27,2'lik düşüşün altına %28,8'e gerilemiştir. Diğer taraftan, mal ve hizmet ithalatı dördüncü çeyrekte %5,3 gibi daha yavaş bir oranda düşmüştür (3. Çeyrekte -%12,8). Bununla birlikte, kamu harcamalarında büyüme %10,1, sabit yatırımda ise %21,5 olarak gerçekleşmiştir.

KKTC 2020 yılı dördüncü çeyrek verileri henüz yayımlanmamıştır. Bununla birlikte, DPÖ tarafından, belli parametreler çerçevesinde, 2020 yılsonu GSYİH büyüme tahmini yapılmıştır. **Buna göre; (i) elektrik tüketiminin %12,5 düşmesi, (ii) ithalatın reel olarak %30 azalması ve (iii) ülke nüfusunun 2020 KKTC İstatistik Kurumu projeksiyonundan %4 aşağıda olması varsayımlarıyla GSYİH'nin %11,04 oranında bir daralacağı tahmin edilmektedir.**

2020'nin son dönemlerindeki Kovid-19 enfeksiyonlarındaki artış ve son çeyrekteki kısıtlamaların sıkılaşmasının ekonomideki toparlanmayı yavaşlattığı görülmekle birlikte, başlayan aşı çalışmalarının 2021 döneminde ekonomik iyileşmeye ciddi bir imkân vereceği değerlendirilmektedir.

KKTC, Türkiye ve GKRY'de kişi başına düşen milli gelirin gelişim trendi Grafik-5'te görülmektedir.

Grafik 5: Karşılaştırmalı Kişi Başına Düşen GSYİH (ABD Doları)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYPSTAT, TÜİK

KKTC'de kişi başına düşen GSYİH 2013 yılında 15.302 ABD Doları ile nominal olarak en yüksek seviyesine ulaşmış iken 2018 yılında dövizdeki artış nedeniyle 13.277 dolara düşmüştür. 2019 yılında kişi başına GSYİH %5 civarında azalarak 12.649 ABD Dolarına gerilemiştir. KKTC'de 2020 kişi başına GSYİH henüz yayımlanmamış olmakla birlikte, dövizdeki çarpıcı yükselişin ve salgının etkisiyle düşmesi beklenmektedir.

Türkiye'de kişi başına düşen GSYİH ise 2013 yılında 12.582 ABD Doları ile nominal olarak en yüksek seviyesine ulaşmış iken dövizdeki artış ve ekonomideki yavaşlama sebebiyle 2019 yılında 9.213 ABD Dolarına gerilemiştir. 2020 yılında ise Türkiye'de kişi başına düşen GSYİH 8.599 ABD Dolarına gerilemiştir.

GKRY'de 2010 yılında 31.023 ABD Doları olan kişi başına düşen milli gelir ekonomik kriz döneminde azalarak 2014 yılında 27.129 ABD Dolarına düşmüştür. 2015 yılından itibaren ekonominin toparlanmasıyla birlikte 2019 yılına kadar sürekli artış gösteren kişi başına düşen milli gelir, 2019 yılında 27.858 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2020 geçici rakamlarına göre ise GKRY'de

kişi başına düşen milli gelir 26.240 ABD Doları seviyelerine gerileyerek 2014'deki seviyenin altına düşmüştür.

3.2. İstihdam

KKTC'de işsizlik oranı yıllık olarak açıklanmaktadır. Bir önceki bültende 2020 işsizlik oranı ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve pandeminin etkisiyle işsizliğin 10 yıl sonra ilk defa çift hanelere çıktığı vurgulanmıştı.

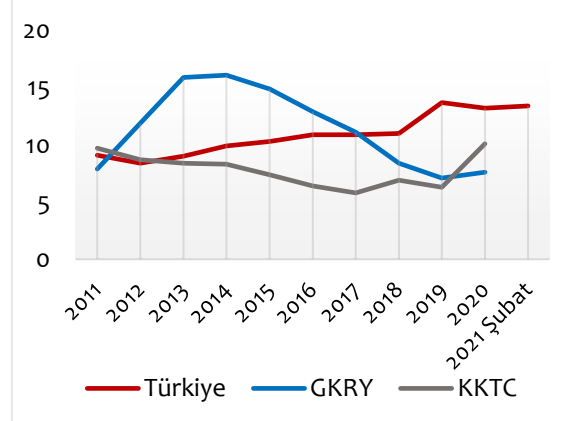
Türkiye'de dalgali seyreden işsizlik oranları 2011-2014 yılları arası çift haneli olarak gerçekleşmiştir. 2020 işsizlik oranı ise %13,2 olarak açıklanmıştır. En son açıklanan Şubat verilerine göre ise işsizlik oranı %13,4'e yükselmiştir. Bu dönemde işten çıkarma yasağının uygulanmaya devam etmesi işsizlik oranlarının daha yüksek çıkmasını önlemektedir. **Ancak, işsizler yanında; iş bulma ümidini kaybeden işsizleri, iş aramayan ancak çalışmaya hazır olan işsizleri, mevsimlik ve zamana bağlı eksik çalışanları kapsayan "geniş tanımlı işsizlik" Şubat ayında %28,3 olarak gerçekleşmiştir.** Yine işsizlik kadar önemli olan istihdam oranı Türkiye'de AB ortalamasına ve diğer gelişmiş ülke ekonomilerine göre oldukça düşüktür.

GKRY'de ise 2012 yılında çift hanelere çıkan işsizlik oranı 2014 yılında %16,1'e kadar yükselmiştir. Ekonominin 2015 yılından itibaren toparlanması işsizlik oranlarına da olumlu yansımış ve bu tarihten itibaren düşmeye başlayan işsizlik 2019 yılında %7,1'e kadar düşmüştür. 2020 yılında ise pandeminin etkisiyle işsizlik tekrar yükselişe geçerek %7,6 olmuştur. Çeyreklik dönemler halinde açıklanan işsizlik oranlarına göre 2020 dördüncü çeyrek işsizlik oranı %8'dir.

Grafik-7'de de görüldüğü üzere, KKTC'deki Genç İşsizlik oranı 2010 yılında %24,8 olarak

gerçekleşmiştir. 2016 yılına kadar sürekli azalan bu oran, %17 ile dönemin en düşük oranı olarak kayıtlara geçmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında tekrar artışa geçen Genç İşsizlik Oranı 2019 yılında bir miktar azalarak %19,4 olmuştur. **KKTC'de genç işsizlik oranı 2020 yılında ise yaklaşık 10 puan artarak %29,3'e yükselmiştir.**

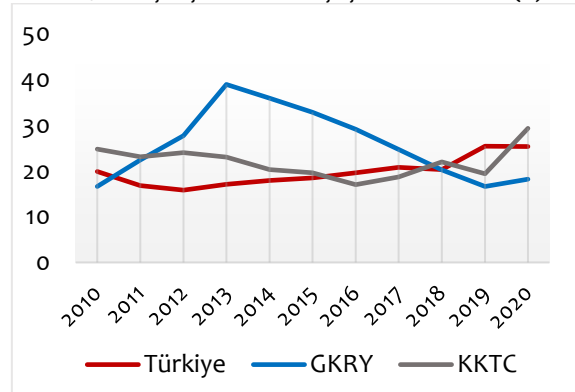
Grafik 6: Karşılaştırmalı İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYPSTAT, TÜİK

Türkiye'de de benzer şekilde genç işsizlik ciddi sorun oluşturmaya devam etmektedir. 2010-2016 yılları arasında %15 ile %20 arasında değişen Genç İşsizlik oranı 2019'da %25,4'e kadar yükselmiştir. 2020 yılında bu oran %25,3 olarak gerçekleşmiştir. **Şubat ayında ise %26,9'a yükselmiştir. Genç İstihdam oranınının %28,1 olduğu dikate alındığında, Türkiye'de neredeyse istihdam edilen gençlerin sayısı işsiz gençlerin sayısına eşitlenmek üzeridir.**

Grafik 7: Karşılaştırmalı Genç İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYPSTAT, TÜİK

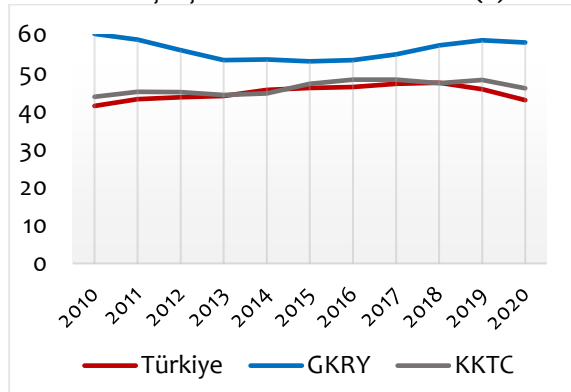
2012-2015 arasında ciddi bir ekonomik krizle karşılaşan GKRY’de Genç İşsizlik Oranı, 2013 yılında %38,9 ile rekor düzeye ulaşmıştır. 2016 yılından itibaren ekonominin toparlanmasıyla düşmeye başlayan Genç İşsizlik 2019 yılında %16,6 ile dönemin en düşük seviyesine inmiştir. Ancak, Pandemiyle birlikte 2020 yılında bu oran %18,2’ye yükselmiştir.

KKTC’de istihdam oranı 2010 yılında %43,7 iken 2016 ve 2017 yıllarında %48,2’ye kadar yükselmiştir. 2018 yılında 0,9 puan düşen bu oran 2019 yılında tekrar yükselerek %48,1 olmuştur. 2020 yılında ise yine pandeminin olumsuz etkisiyle %45,9’a gerilemiştir.

Yine işsizlik kadar önemli olan istihdam oranı Türkiye’de AB ortalamasına ve diğer gelişmiş ülke ekonomilerine göre oldukça düşüktür. 2010 yılında en düşük oran olan %41,3’den sonra 2011-2019 yılları arasında %43 ila %47 arasında dalgalanan bu oran, 2021 Şubat ayında %43,4 olarak gerçekleşmiştir.

GKRY, istihdam oranı bakımından KKTC ve Türkiye’den daha iyi durumdadır. 2010 yılında %60,2 olan istihdam oranı 2015 yılında %53’e kadar düşmekle birlikte, 2016 yılından itibaren tekrar artışa geçmiş ve 2019 yılı sonunda %58,5’e kadar yükselmiştir. 2020 yılında ise %57,9’a düşmüştür.

Grafik 8: Karşılaştırmalı İstihdam Oranları (%)

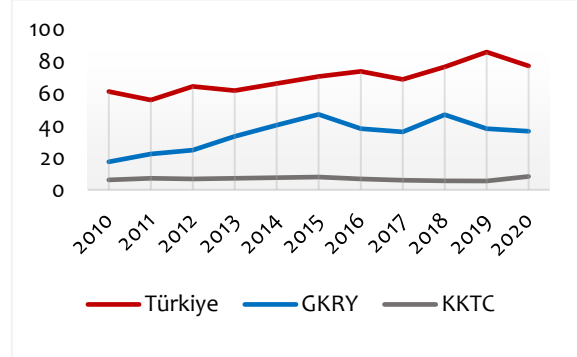

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

3.3. Dış Ticaret Dengesi

KKTC’de, ihracatın ithalatı karşılama oranları 2010-2017 yılları arasında %6-7 civarında gerçekleşmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında bu oran daha da düşerek %5,5 olmuştur. 2020 yılında pandeminin turizm sektörü üzerindeki olumsuz etkisi ve yükseköğretim öğrencilerinin ülkelerinde kalmayı tercih ederek uzaktan eğitim alması nedeniyle - dövizdeki artışa rağmen - ithalat azalmıştır. İthalattaki bu gerileme ihracattaki artışla desteklenince ihracatın ithalatı karşılama oranı dönemin en yüksek oranı olan %8,3’e yükselmiştir. Türkiye’de bu oran son 10 yılda artarak 2019 yılında %86’ya kadar çıkmış ancak 2020’de %77,2’ye düşmüştür. GKRY’de ise 2010 yılında %17,4 olan bu oran sürekli artarak 2018 yılında %46,8’e kadar çıkmıştır. 2019 ve 2020 yıllarında ise düşerek sırasıyla %38,2 ve %36,5 olmuştur.

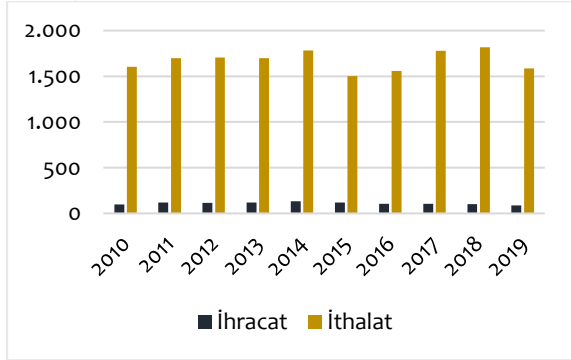
Grafik 9: Karşılaştırmalı İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

KKTC’nin 2020 yılı ihracatı, 2019 yılına göre %22,5 artış göstererek 101,1 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. İthalat ise aynı dönemde %23,1 azalarak 1 milyar 220 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

KKTC’de dış ticaret dengesi 2019 yılına göre iyileşme göstermiş ve dış ticaret açığı 1 milyar 505 milyon ABD Dolarından 1 milyar 119 milyon ABD Dolarına düşmüştür.

Grafik 10: KKTC İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

Tablo 1: KKTC'nin 2020 Dış Ticaret Dengesi

	2019 (Milyon \$)	2020 (Milyon \$)	Değişim (%)
İhracat	82,5	101,1	22,5
İthalat	1.587,9	1.220,5	-23,1
Dış Ticaret Dengesi	-1.505,4	-1.119,4	-26,6

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

KKTC'de 2020 yılında en fazla ihraç edilen ürün 44,3 milyon ABD Doları ile süt ürünleri olmuştur. Daha sonra 27,4 milyon ABD Doları ile Narenciye gelmektedir. Bu iki ürünün ihracattaki payı %70,9 gibi yüksek bir orandadır.

Tablo 2: İhraç Edilen Başlıca Ürünler

	2019 (Milyon \$)	2020 (Milyon \$)	Değişim (%)
1-Süt Ürünleri	39,2	44,3	13
2-Narenciye	19,3	27,4	42
3-Hurdalar	5,4	6,4	19,5
4-Arpa	0	2,9	
5-Piliç Eti	2,4	2,7	12
6-Konsantre	1,6	2,3	42

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

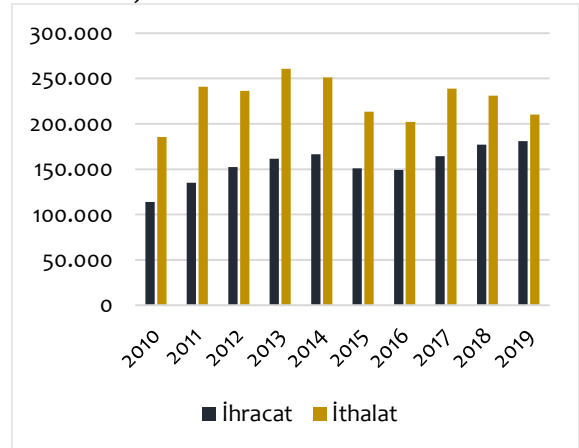
2020 yılında en fazla ithal edilen ürün 126 milyon ABD Dolarıyla Taşıtl Araçları olmuştur. Birçok ürünün ithalatında azalma olmasına rağmen, taşıtl satışlarında KDV indirimi yapılması ve gümrük kolaylıkları sağ-

lanması bu duruma imkân sağlamıştır. Yarıta yapılan ithalat ise 2020 yılında petrol fiyatlarının düşmesi ve pandemi döneminde alınan kapanma kararlarının etkisiyle bir önceki yıla göre %47 azalarak 80,8 milyon ABD Dolarına düşmüştür. Bu iki ürüne ilave olarak 14 milyon ABD Dolarlık oto aksesuarları ve 5,3 milyon ABD Dolarlık oto lastikleri dikkate alındığında toplam 226,1 milyon ABD Doları yani toplam ithalatın %18,5'i taşıtl ilgili alanlarda gerçekleşmiştir. 2020 yılında inşaat demiri ithalatı bir önceki yıla göre %26 azalmış ve 30,7 milyon dolar olmuştur. Bu durum 2020 yılında inşaat sektöründe önemli bir daralma olacağını göstermektedir.

Tablo 3: İthal Edilen Başlıca Ürünler

	2019 (Mil. \$)	2020 (Mil. \$)	Değişim (%)
1-Taşıtl Araçları	118,2	126	7
2-Yakıt	170,4	80,8	-47
3-Hayvan Yemleri	29,3	31	6
4-İnşaat Demiri	41,4	30,7	-26
5-İlaçlar	36,2	30,2	-17
6-Konfeksiyon	49,3	29,4	-39
7- Telefon Cihazları	25,8	28,2	9
8-Cep Telefonları	24,6	26,9	9,2

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

Grafik 11: Türkiye İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Türkiye'de 2019 yılında 180,8 milyar ABD Doları olan ihracat %6,3 azalarak 2020 yılında 169,5 milyar ABD Doları olmuştur. İthalat ise aynı dönemde %3,5 artarak 210,3

milyar ABD Dolarından 219,4 milyar ABD Dolarına yükselmiştir.

Türkiye’de 2020 yılında dövizde yaşanan artışın ihracatı olumlu etkilemesi beklense de pandemi nedeniyle özellikle AB ülkelerinin yaşanan kapanmalar ve tedarik zincirinde yaşanan sıkıntılar sonucunda ihracat bir önceki yıla göre azalmıştır. Bu durum ithalattaki artışla birleşince, dış ticaret dengesi daha da bozularak bir önceki yıla göre %69,1 artarak 49,9 milyar ABD Dolarına yükselmiştir.

Tablo 4: Türkiye’nin 2020 Dış Ticaret Dengesi

	2019 (Mil. \$)	2020 (Mil. \$)	Değişim (%)
İhracat	180.833	169.482	-6,3
İthalat	210.345	219.397	3,5
Dış Ticaret Dengesi	-29.512	-49.915	69,1

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

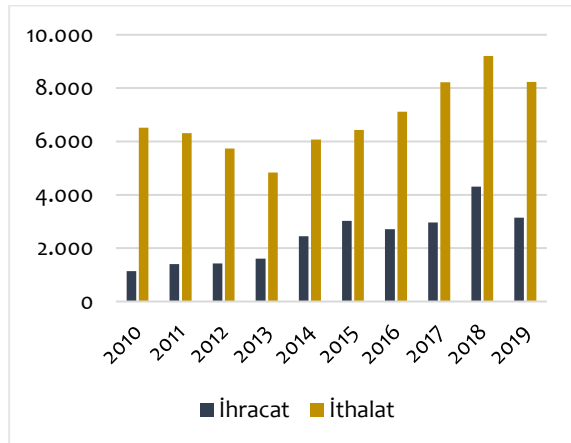
GKRY’de ihracat 2020 yılında bir önceki yıla göre %12,6 azalarak 2 milyar 241 Avro’ya düşmüştür. İthalat da benzer şekilde %8,5 azalarak 7 milyar 503 milyon Avro olmuştur.

Tablo 5: GKRY’nin 2020 Dış Ticaret İstatistikleri

	2019 (Mil. €)	2020 (Mil. €)	Değişim (%)
İhracat	3.137	2.741	-12,6
İthalat	8.200	7.503,8	-8,5
Dış Ticaret Dengesi	-5.063	-4.762,8	-6

Kaynak: CYSTAT

Grafik 12: GKRY İthalat ve İhracat Seyri (Mil. €)

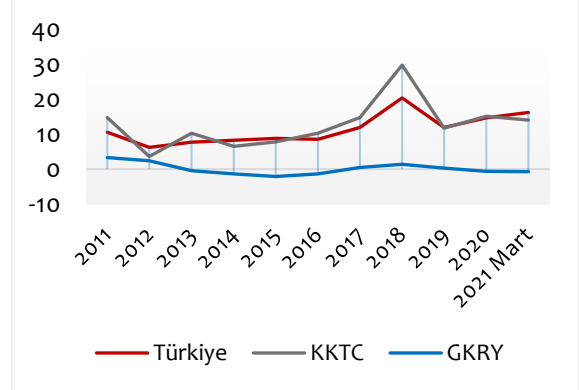

Kaynak: CYSTAT

3.4. Enflasyon

KKTC’de enflasyon, dış ticaretin üçte ikisinin gerçekleştiği Türkiye’deki fiyat hareketleri ve ithalata bağımlı olması nedeniyle döviz hareketlerinden etkilenmektedir. Grafik-13’te görüldüğü gibi KKTC ile Türkiye’deki enflasyon paralellik göstermektedir. Ancak, dövizdeki artış ve azalış daha keskin olmaktadır. GKRY’de ise enflasyon özellikle Avrupa Para Birimine geçtikten sonra düşük seyretmekle birlikte ekonominin daraldığı dönemlerde tüketici fiyat endeksi deflasyonist yani eksi olarak gerçekleşmektedir.

Grafik 13: Karşılaştırmalı Enflasyon Oranları (%)

Kaynak: Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

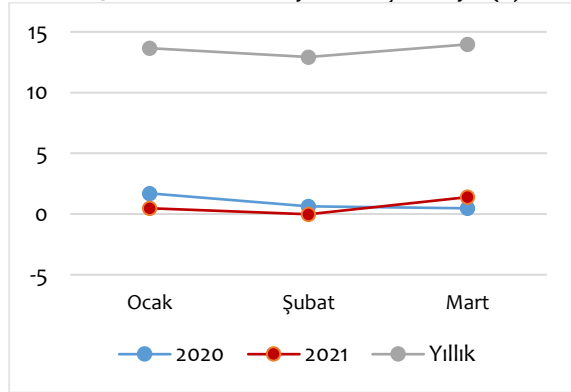
2016 yılından itibaren çift hanelere yükselen KKTC enflasyonu, döviz artışının yaşandığı 2018 yılında %29,66 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılsonu enflasyonu ise %11,66’ya düşmüştür. 2020 yılında yaşanan pandemi ve yılın ikinci yarısında artan döviz, enflasyonu tekrar artırmış ve yılsonu enflasyon %15,03 olarak gerçekleşmiştir. 2021’in ilk üç ayının sonunda özellikle Şubat ayında enflasyonun sifıra yakın (-0,02) çıkmasının da etkisiyle yıllık enflasyon %13,97’e gerilemiştir.

KKTC’de Ocak ayında aylık enflasyon %0,48 olarak gerçekleşmiştir. Şubat ayında tam

kapanmaya gidilmesinin de etkisiyle enflasyon -%0,02 olarak gerçekleşmiştir. Mart ayında ise dövizdeki artışın etkisiyle %1,39 ile yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Öte yandan, TL'deki değer kaybının sürmesine ilişkin beklenti ve petrol fiyatlarındaki yükseliş her ne kadar şimdilik akaryakıt ve elektrik fiyatlarına yansıtılmasa da bu yükselişin dolaylı etkileri dikkate alındığında, yılsonuna kadar enflasyonun çift haneli olarak devam edeceği tahmin edilmektedir.

Grafik 14: KKTC'nin Enflasyon Gelişim Seyri (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

KKTC'de ana mal gruplarındaki yıllık değişime bakıldığında, en fazla artış %34,87 ile Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetlerinde gerçekleşmiştir. Daha sonra %21,39 ile Sağlık ve %18,29 ile Ulaştırma gelmektedir. Petrol fiyatlarındaki düşüğe rağmen Ulaştırma mal grubundaki artış, dövizdeki artışın etkisiyle otomobil ve pandemi koşullarında uçak bileti fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Yine pandemide sağlık hizmetlerine olan talepteki artış ve ithalat ile tedarik edilen medikal ürünlerdeki döviz etkisinin yol açtığı fiyat artışının etkili olduğu düşünülmektedir. Yıllık değişimin en az olduğu mal grupları ise sırasıyla %5,07 ile Eğlence ve Kültür ve %5,7 ile Alkollü İçecekler ve Tütün mal grubunda gerçekleşmiştir.

Aralık sonunu dikkate aldığımızda yılın ilk çeyreğindeki enflasyon %1,86 olmuştur.

2020 yılının aynı döneminde bu oran %2,8 olmuştur. Bu çeyrekte en fazla artış %8,3 ile Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetleri mal grubunda görülmüştür. Daha sonra %6,15 ile Sağlık ve %4,59 ile Gıda ve Alkolsüz İçecekler mal grubunda görülmüştür. Bu dönemde Giyim ve Ayakkabı mal grubunda -%10,57, Eğitimde -%1,06 ile azalış görülmüştür.

Mart ayında gerçekleşen enflasyonda; Konut, Su, Elektrik, Gaz ve diğer yakıt mal grubunda görülen %2,96'lık, Ulaştırma mal grubunda %2,03'lük ve Sağlıkta görülen %1,92'lik artış etkili olmuştur. Giyim ve Ayakkabı mal grubunda ise -%4,79 azalma görülmüştür.

Tablo 6: Ana Mal Grupları Değişim (%)

	Şubat-Mart	Aralık-Mart	Mart-Mart
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	1,15	4,59	12,85
Alkollü İçecekler ve Tütün	0,05	1,56	5,70
Giyim ve Ayakkabı	-4,79	-10,57	16,58
Konut, Su, Elektrik, Gaz ve diğer Yakıtlar	2,96	1,91	11,91
Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetleri	1,78	8,3	34,87
Sağlık	1,92	6,15	21,39
Ulaştırma	2,03	-0,13	18,29
Haberleşme	0,7	0,84	6,73
Eğlence ve Kültür	0,64	-0,07	5,07
Eğitim	1,1	-1,06	11,14
Lokanta ve Oteller	1,83	1,14	9,89
Çeşitli Mal ve Hizmetler	1,44	3,33	14,8
TOPLAM	1,39	1,86	13,97

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

Türkiye'de Mart ayı enflasyonu %1,08 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık enflasyon %16,19 olurken birinci çeyrek enflasyonu %3,71 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Pandeminin etkisiyle, tüm dünyada görülen emtia ve petrol fiyatları ile navlun maliyetlerindeki artış ve Mart ayında gerçekleştirilen Merkez Bankası Başkanının değişikliğiyle dövizde görülen yükselme enflasyon üzerinde baskıyı

artırmıştır. Ayrıca, Üretici Fiyat Endeksi'nin (ÜFE) Mart ayında %31,2'ye yükselmesinin yaratacağı maliyetin enflasyonu da önmüzdeki dönemde yukarı yönlü etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

2013-2016 yılları arasında deflasyon dönemi yaşayan GKRY ekonomisi, pandeminin etkisiyle tekrar deflasyon sürecine girmiştir. Mart ayı enflasyonu %1,29 olmasına rağmen yıllık enflasyon -%0,72, ilk çeyrek enflasyonu -%1,4 olmuş ve deflasyon durumu devam etmiştir. Mart ayında en fazla artış %10,68 gibi yüksek bir oranda giyim ve ayakkabı mal grubunda olmuştur. **Aynı mal grubunda ilk çeyrekte KKTC'de enflasyonun düşmesi, GKRY ile geçişlerin tekrar sağlanması ve artırılması durumunda KKTC'de bu mallara olan talebin artması öngörülmektedir.**

3.5. Bütçe

KKTC, Türkiye ve GKRY ekonomileri son 10 yılda bütçe açığının GSYİH'ya oranında yaşanan iyileşmeler sonrasında Covid-19 pandemisi ile mücadele sürecinde tüm dünya ekonomileri gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.

IMF tarafından Nisan 2021'de yayınlanan rapora göre Türkiye'nin Ocak 2020 sonrasında sağlık sektörü için yaptığı ilave harcamaların GSYİH'ya oranı %0,3 olurken GKRY için bu oran %0,5 olmuştur. Sağlık sektörü dışındaki ilave harcamaların GSYİH'ya oranı Türkiye için %1,5 olurken GKRY için bu oran %6,5'i bulmuştur. Covid-19 pandemisi nedeniyle hızlandırılmış harcamaların GSYİH'ya oranı ise hem Türkiye için hem GKRY için %1,4'tür. Sağlık sektörü ve diğer sektörler için gelişmiş ekonomilerin yaptığı doğrudan harcamaların GSYİH'ya oranı %16,42 olurken gelişmekte olan ülkelerde bu oran %4 olmuştur. Türkiye'de bu oran %1,9 düzeyinde olurken, GKRY'de ise %7

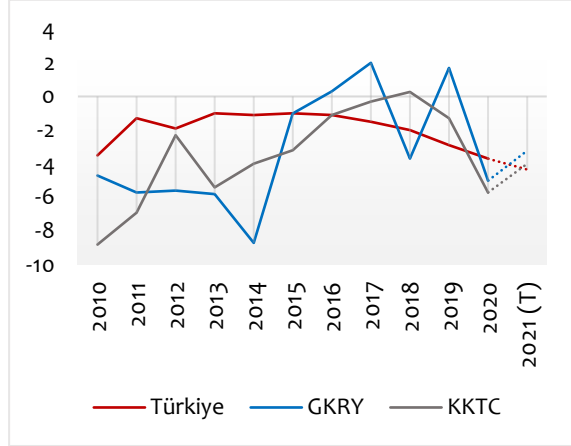
olarak hesaplanmıştır. Diğer yandan kamu garantileri dahil likit desteklerin GSYİH'ya oranı Türkiye'de %9,4'ü bulurken GKRY'de ise bu oran %4,4 düzeyinde kalmıştır.

KKTC'de söz konusu başlıklara göre yapılan bütçe harcamaları resmi olarak açıklanmamıştır ancak Türkiye ve GKRY'den farklı olarak kamu bütçesinden finanse edilen başta karantina uygulaması olmak üzere çeşitli bütçe kalemlerinde öngörülmeyen harcamalar nedeniyle 2020 yılı ve 2021 yılı birinci çeyrekte ciddi nakit açığı sorunu meydana gelmiş, özel sektöre yapılan maaş desteklerinde aksamalar yaşanmıştır. **Nakit açıkları mevzuat düzenlemelerine bağlı tasarruf tedbirleri gündeme getirilmeksizin dış yardımlar ve gerek bazı kamu mükellefiyetlerinin geciktirilmesi gerekse öngörülen bazı harcamaların durdurulması yoluyla yönetilmeye çalışılmıştır.**

2010 yılında KKTC'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı -%8,8 iken bu oran 2019 yılında -%1,3'e düşmüştür. Türkiye'de 2010 yılında -%3,5 olan oran 2015'te -%1'e kadar düşmüş fakat 2019 yılında bu oran -%2,9'a kadar gerilemiştir. GKRY'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı 2010 yılında -%4,7 iken 2019 yılında açık değil fazla verilmeye başlanmış ve bu fazla GSYİH'nin %1,7'si olmuştur. 2020 tahminlerine göre ise GKRY'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı -%5 hesaplanırken, Türkiye'de bu oranın -%3,7 olacağı öngörülmektedir. DPÖ'nün 2020 GSYİH tahmin hesaplamalarına göre 2020'de bu oran KKTC'de -%5,7'dir. 2021 yılında Türkiye ve GKRY'de öngörülen bütçe açıkları ve GSYİH dikkate alındığında bu oran Türkiye'de -%3,5, GKRY'de ise -%3,22 olacaktır. KKTC'de ise 2021 yılı için öngörülen bütçe açığı 760 milyon iken resmi olarak GSYİH tahmini veya hedefi yapılmamıştır. 2020 yılı

için yapılan GSYİH tahmini üzerinden hesaplandığında ise 2021 bütçe açığının GSYİH'ya oranı %4 olmaktadır.

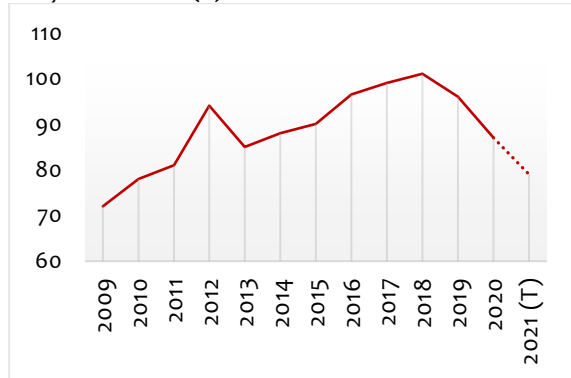
Grafik 15: Karşılaştırmalı Bütçe Açığının GSYH'ye Oranı (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK
T: Tahmin

KKTC'de mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2018 yılında %101 seviyesine çıkarken 2019 yılında %96, 2020 yılında %87 seviyesine kadar gerilemiştir. 2021 yılında ise açıklanan bütçe öngörülerine göre bu oranın %79 seviyesine düşeceği hesaplanmaktadır.

Grafik 16: KKTC Mahalli Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (%)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

KKTC'de 2019 yılında gerçekleşen gelirler, bütçe tahmininin %21,64 üzerindeyken 2020 yılında gelirler bütçe tahmininin altında

seyretmiştir. Yılsonu itibariyle vergi gelirleri bütçe tahmininin %90'ı düzeyinde gerçekleşirken kamunun mükellefiyetlerini yerine getirebilmesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin sunduğu krediler kapsamındaki kamu maliyesinin desteklenmesi kalemi önemli rol oynamıştır. 2021 yılında da benzer bir durum yaşanmaktadır.

2020 birinci çeyrekte 133 milyonun üzerinde fazla veren yerel bütçe 2021 yılı aynı dönemde 135 milyon açık vermiştir. 2020 birinci çeyrekte oluşan yerel bütçe fazlası yerel gelirlerin %8,09'una ulaşırken 2021 yılı aynı dönemde oluşan bütçe açığı %8,36 olmuştur. Mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2020 yılı birinci çeyrekte %108,1 olurken 2021 yılı aynı dönemde bu oran %92,28 düzeyinde kalmıştır.

Tablo 7: 2020–2021 I. Çeyrek Yerel Bütçe Açık/Fazla

	2020 I. Çeyrek	2021 I. Çeyrek
Mahalli Gelirler (TL)	1.648.053.827	1.614.595.641
Yerel Giderler (TL)	1.514.650.835	1.749.606.776
Açık / Fazla (TL)	133.402.992	-135.011.135

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

KKTC'de 2020 yılında gelirler bütçesinde 5,4 milyar TL olarak tahmin edilen vergi gelirlerinin 4,9 milyar TL'si tahsil edilebilmiş, %10 oranında bir performans kaybı yaşanmıştır. Ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkilendirilebilecek gelir kalemlerindeki performans kaybı 2021 yılı birinci çeyreğinde de devam etmiştir. Söz konusu kalemler için 2021 bütçesinde öngörülen gelirlerin her çeyrekte eşit miktarda gerçekleşeceği varsayımı ile yapılan hesaplama göre 2021 yılı birinci çeyrekte yaşanan performans kayıpları Tablo-8'deki gibidir.

KKTC kamu maliyesi gelirleri 5 ana kalemde oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla 1) Vergi

Gelirleri, 2) Vergi Dışı Gelirler, 3) Sermaye Gelirleri, 4) Alınan Bağış, Yardımlar ve Krediler ve 5) Diğer Gelirlerdir.

Tablo 8: KKTC’de Mart 2021 itibariyle Bazı Gelir Kalemlerindeki Performans Kayıpları (%)

	Performans Kaybı (%)
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	-16,7
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	-17,9
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	-22,9
Özel İletişim Vergisi	-9,7
Şans Oyunları Vergisi	-61,9
Motorlu Taşıtlar Vergisi	-48
İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	-30
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	-27,2
Damga Vergisi	-54
Tapu Harçları	-36,8
Telefon - Telgraf ve Teleks ücretleri	-40,3
Fiyat İstikrar Fonu	-44,3
Ercan Havaalanı Özelleştirme Gelirleri	-82,5

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

2021 gelirler bütçesine göre Vergi Gelirleri toplam gelirlerin %57’sini oluşturmaktadır. 2021 birinci çeyrek gerçekleşmesi ışığında belirlenen performans kaybı göz önünde bulundurulduğunda yılsonu itibariyle 5,4 milyar TL olarak öngörülen vergi gelirlerinde ilk çeyrekte %27,2 oranında öngörülen gelir gerçekleşmemiştir. Söz konusu kayıpların ekonomik faaliyetlerdeki durağanlıktan kaynaklandığı görülmektedir.

Her ne kadar farklı vergi gelir kalemlerinin farklı tahsilat dönemleri olsa da çeyrek dönemleri değerlendirebilmek için vergi tahsilatlarının yıla eşit yayıldığı varsayımından hareketle çeyrek dönemler için performans ölçümü yapmak mali verileri takip edenler ve politika yapıcılar açısından bir izleme aracı olarak değerlendirilebilmektedir.

Bu meyanda, 2021 birinci çeyrek sonunda Beyana Dayanan Gelir Vergisinde öngörülen gelirin 44 milyon TL gerisinde olduğu tespit edilmiştir. BSİV tahsilatında ise öngörülen miktarın 12 milyon TL üzerinde bir tahsilat gerçekleştirilmiştir. BSİV tahsilatında bütçe öngörüsünün üzerinde gerçekleşmiş olan performans, dövizdeki artışa bağlı olarak döviz mevduatlarından tahsil edilen vergilerle ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan Dahilde Alınan KDV’de ise 2021 birinci çeyrek sonu itibariyle 39 milyon TL üzerinde kayıp yaşanmıştır. Ülkede yaşayan nüfus kaybına bağlı olarak Özel İletişim Vergisi tahsilatında 2021 birinci çeyrekte 3 milyon TL dolaylarında gerileme tespit edilmektedir. Şans Oyunları Vergisi’nde ise gerileme 22 milyon TL’yi bulmaktadır. Benzer şekilde Motorlu Taşıtlar Vergisi tahsilatında da dönemlik gerilik 23 milyon TL’nin üzerindedir. İthalattan Alınan Gümrük Vergisi ve İthalattan Alınan KDV kalemlerinde dönemlik geri sırasıyla 9 milyon ve 64 milyon TL olmuştur.

Piyasalardaki durağanlık nedeniyle ithalatta yaşanmakta olan azalma kamu gelirlerinde ciddi kayıpların yaşanmasına yol açmaktadır. Tapu Harçları kaleminde ise 2021 yılı birinci çeyrekteki gerileme 11 milyon TL üzerindedir.

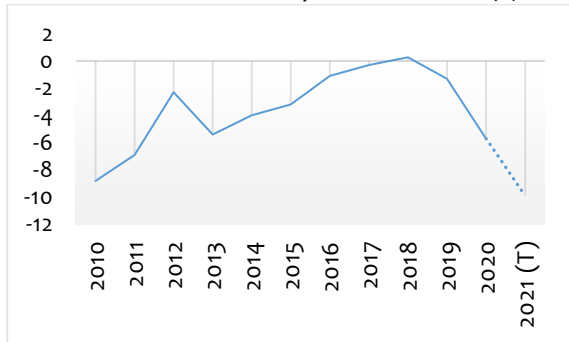
Vergi Dışı Gelirler kaleminde önemli yer tutan Fon Paylarında 2021 birinci çeyrek performansı %63 seviyesinde kalmıştır. Buna bağlı olarak gerileme 65 milyon TL dolaylarındadır. Bu gerilemenin 60 milyon TL’nin üzerinde olan önemli bir kısmı Fiyat İstikrar Fonu kaleminden kaynaklanmaktadır.

Diğer Gelirler kaleminde ise Ercan Havaalanı Özelleştirme Gelirleri yer almaktadır. 3

aylık dönemler için tahsil edilen bu gelir kaleminde 2020 son çeyreğine karşılık Ocak 2021 tarihinde sadece 4,4 milyon tahsil edilebildiği görülmektedir. Yolcu trafiğinin yok denebilecek kadar az olduğu bu dönemde alınan bir kararla ilgili firmanın yapacağı ödemeler 2022-23 döneminde eşit taksitler şeklinde yapılacak biçiminde düzenlenmiştir.

Aralık 2020 itibariyle KKTC Maliye Bakanlığı verilerinde yer alan 1.041 milyon yerel açık ve DPÖ'nün 2020 GSYİH tahmini (-%11,04) göz önünde bulundurulduğunda 2020 yılında yerel açığın GSYİH'ya oranının -%5,7 olacağı öngörülmektedir. Bu oran 2013 yılındaki -%5,4 oranından sonra gelen en yüksek oran olarak dikkat çekmektedir. 2021 yılı için herhangi bir GSYİH tahmini yapılmadığından söz konusu oranın ne olacağına ilişkin öngöründe bulunmak son derece güçtür. GSYİH'nin 2020 ile aynı olacağını varsayarak bütçede öngörülen yerel açık (1 milyar 880 milyon) ile karşılaştırıldığında yerel açığın GSYİH'ya oranının -%9,9'u bulabileceği değerlendirilmektedir.

Grafik 17: KKTC'de Yerel Açık - GSYİH Oranı (%)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, KKTC İstatistik Kurumu

Türkiye'de 2020 yılı Aralık ayında merkezi yönetim bütçe giderleri 138,3 milyar TL, bütçe gelirleri 97,6 milyar TL ve bütçe açığı 40,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi 2019 yılı Aralık ayında 31,8 milyar TL açık vermiş iken 2020 yılı Ara-

lık ayında 40,7 milyar TL açık vermiştir. Bütçe açığı bir önceki yılın aynı ayına göre %27,9 artmıştır.

Türkiye'de 2021 birinci çeyrek merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında ise bütçe giderlerinin 2020 birinci çeyrekle kıyaslandığında %12,6 artarak 321.336 milyon TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bütçe gelirleri ise 2020 birinci çeyreğe kıyasla %34,6 artarak 1.101.146 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bütçe dengesi 2020 birinci çeyreğinde -29.581 milyon olurken 2021 yılı aynı dönemde 22.780 milyon olarak gerçekleşmiştir.

Genel bütçe gelirlerindeki artış incelendiğinde ise vergi gelirlerindeki %44,9 artış dikkat çekmektedir. Gelir Vergisi 2020 birinci çeyreğe kıyasla %29,3 artarken Kurumlar Vergisi %47,7 artmıştır. Dahilde Alınan KDV gelirlerinde ise %174 artış gerçekleşmiştir.

2010 yılında GKRY'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı, Maastricht kriterlerinin üzerinde, %4,7 olarak gerçekleşmişti. 2012'den sonra krizle birlikte bütçe açıkları daha da çok artarak 2014 yılında %8,7 ile en yüksek düzeyine geçmişti. Troyka ile yapılan anlaşma çerçevesinde %10'u bulan maaş kesintileri, memur sayısını azaltma dâhil alınan mali tedbirlerin sonucunda 2016 ve 2017 yıllarında bütçe fazlası verilmişti. 2018 yılında ise özelleştirilen Kooperatif Merkez Bankası ile Hellenic Bank anlaşması çerçevesinde ödenmesi gereken 1.725 milyon avronun bütçeden karşılanmasının etkisiyle bütçe açığının GSYİH oranı %3,7 olmuştur. (Bu aktarma olmasaydı verilecek bütçe fazlasının GSYİH oranı %4,5 olacaktı). 2019 yılında bütçe 323,6 milyon euro artıya geçerek, GSYİH'nın %1,5'i kadar fazla verilmiştir. 2020 yılında ise pandemi

nedeniyle 1.193,2 milyon avro ile GSYİH'nın %5,7'si kadar bütçe açığı verilmiştir.

2021 birinci çeyrekte GKRY'de 251,7 milyon avro tutarındaki bütçe açığının GSYİH'ya oranı %1,1 olmuştur. 2020 yılında aynı dönemde 226,9 milyon avro ile GSYİH'ya oranla %1,1 bütçe fazlası verilmişti. Pandemi nedeniyle 2021 yılı birinci çeyrekte harcamalar 2020 yılı aynı döneme kıyasla 372,9 milyon avro artmıştır (%19,4). Sosyal yardımlar 77,1 milyon avro (%10) artarak 826,6 milyon avroya ulaşmıştır. Çalışanlar ve emeklilere yapılan destekler 30,1 milyon avro (%4,6) artarak 679,8 milyon avroya ulaşmıştır. Bütçe gelirlerinde ise toplamda 105,8 milyon avro (-%4,9) azalma gerçekleşmiş ve 702,7 milyon avro olmuştur. KDV gelirleri 2020 birinci çeyreğe kıyasla %8,3, gelir ve refah üzerinden alınan vergiler ise %6,1 azalmıştır.

Tablo 9: GKRY 2020 ve 2021 I. Çeyrek Bütçe Gelir ve Giderleri

	2020 (Milyon €)	2021 (Milyon €)	Değişim (%)
Gelirler	2.144,4	2.038,6	-4,9
Giderler	1.917,5	2.290,3	19,4
Denge	226,9	-251,7	-210,9

Kaynak: CYSTAT

3.6. Bankacılık

2019 yılı sonunda bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 40 milyar 788 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu aktif büyüklüğün GSYİH'ya oranı ise %190,5 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı sonunda %24,2 artışla aktif büyüklük 50 milyar 601 milyon TL'ye yükselmiştir. Pandemiden sonra yani Mart ayından sonra gerçekleşen artış %20,5 ve bir önceki çeyreğe göre artış ise %5,3 olmuştur. Aktif büyüklüğün yarısından fazla olan Toplam Brüt Krediler bir önceki yıla göre %27,7 artarken, Pasif büyüklüğün %82,5'ini oluşturan Mevduatlarda gerçekleşen artış %24,2

olmuştur. Hem krediler hem de mevduatlar pandemiden sonraki süreçte ciddi artış kaydetmiştir. Krediler pandemi sonrasında %22,5 artarken mevduatlar %22 artış göstermiştir. Krediler ve mevduatlarla ilgili bilgilere aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

Bankaların Özkaynakları son bir yılda %17,6 artarak 4 milyar 467 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 10: Bankacılık Aktif/Pasif Bilançosu (Mil. TL)

	2019 Aralık	Mart	Eylül	Aralık
Nakit ve Nakit Benzeri	13.277	12.455	13.636	14.761
MDC	2.124	2.503	3.496	3.564
Toplam Brüt Krediler	22.557	23.475	27.259	28.758
Diğer Aktifler	2.788	3.566	4.196	3.534
Aktif/Pasif Toplamı	40.748	42.001	48.556	50.601
Mevduat	32.837	34.244	40.117	41.787
Bankalara Borçlar	2.436	2.218	2.549	2.531
Diğer Pasifler	1.674	1.589	1.666	1.815
Özkaynaklar	3.800	3.947	4.260	4.467

Kaynak: KKTCCMB

Tablo 11: Aktif/Pasif Bilançosu (Değişim, %)

	Mart- Aralık Artış	Son Çey- rek Artış	1 Yıl Artış
Nakit ve Nakit Benzeri	18,5	8,9	11,2
MDC	42,4	1,4	66,9
Toplam Brüt Krediler	22,5	5,3	27,7
Diğer Aktifler	-0,8	-15	26,7
Aktif/Pasif Toplamı	20,5	4,2	24,2
Mevduat	%22	4,2	24,2
Bankalara Borçlar	14,1	0,5	3,9
Diğer Pasifler	14,2	7,7	8,4
Özkaynaklar	13,2	5,4	17,6

Kaynak: KKTCCMB

Krediler içerisinde en büyük pay %68,1 ile İşletme Kredileridir. İşletme Kredileri son bir yılda %36,9 artarak 18 milyar 868 milyon TL'ye yükselmiştir pandemi sürecinden sonra yani Mart-Aralık döneminde bu artış oranı %33,4, son çeyrekte ise %13,5 olarak gerçekleşmiştir. Toplam Kredilerin %23,3'ü oranındaki Tüketici Kredileri son

bir yılda aynı dönemde %24,7 artarak 6 milyar 329 milyon TL olmuştur. Ancak, son çeyrekteki artış hanehalkının harcamalarının azalmasının etkisiyle sadece %0,6 artmıştır. Kredi Kartlarındaki artış ise %26,4 olmuştur. Toplam kredi büyüklüğü ise Aralık sonunda 21 milyar 207 milyon TL'den %28,9 artışla 27 milyar 702 milyon TL'ye yükselmiştir.

Toplam Mevduatların %70,5'ini oluşturan Tasarruf Mevduatları son bir yılda %26,3 artarak 23 milyar 316 milyon TL'den 29 milyar 453 milyon TL'ye yükselmiştir. Ticari Mevduatlar ise aynı dönemde %33,7 artarak 8 milyar 2630 milyon TL'ye yükselmiştir. Resmi Mevduatlar 2 milyar 624 milyondan 3 milyar 184 milyon TL'ye düşmüştür.

Tablo 12: Toplam Krediler (Milyon TL)

	Aralık 2019	Mart	Eylül	Aralık
İşletme Kredileri	13.782	14.145	16.623	18.868
Tüketici Kredileri	5.075	5.353	6.288	6.329
Kredi Kartları	556	508	639	703
Diğer Krediler	1.693	1.976	2.034	1304
Toplam Krediler	21.107	21.984	25.810	27.202

Kaynak: KKTOMB

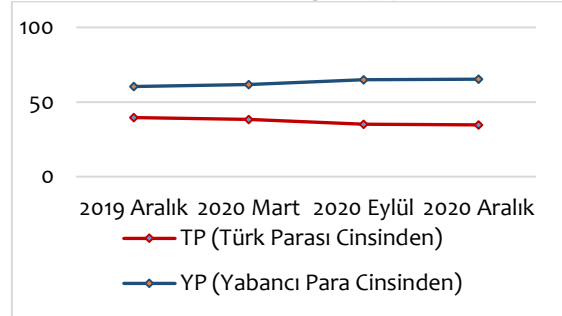
Tablo 13: Toplam Krediler (Değişim %)

	Mart-Aralık Artış	Son Çeyrek Artış	1 Yıl Artış
İşletme Kredileri	33,4	13,5	36,9
Tüketici Kredileri	18,2	0,6	24,7
Kredi Kartları	38,2	10	26,4
Diğer Krediler	-34	-35,8	-23
Toplam Krediler	23,7	5,4	28,9

Kaynak: KKTOMB

Mevduattaki artışın bir kısmının dövizde görülen artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Döviz mevduatlarının toplam mevduat içindeki payı Aralık 2019'da %60,4

iken Eylül sonunda bu oran Aralık 2020'de %65,3 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır.

Grafik 18: Mevduatların Dağılım (%)

Kaynak: KKTOMB

Tablo 14: Toplam Mevduatlar (Milyon TL)

	Aralık	Mart	Eylül	Aralık
Tasarruf	23.316	24.349	28.910	29.453
Ticari	6.457	6.658	7.913	8.630
Resmi	2.624	2.327	2.612	3.184
Diğer	438	550	680	519
Toplam Mevduat	32.837	34.244	40.117	41.787

Kaynak: KKTOMB

Tablo 15: Toplam Mevduatlar (Değişim %)

	Mart-Aralık	Son Çeyrek	1 Yıl
Tasarruf	21	1,9	26,3
Ticari	29,6	9	33,7
Resmi	18,5	21,9	21,3
Diğer	-5,6	-23,7	18,4
Toplam Mevduat	22	4,2	27,3

Kaynak: KKTOMB

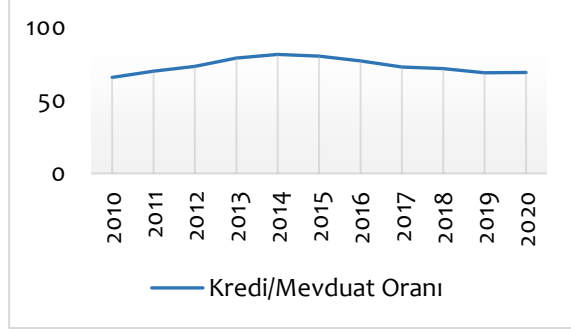
KKTC ekonomisinin temel problemlerinden biri de yüksek tasarruf oranına rağmen yatırımların milli gelir içerisindeki payının %15 civarında seyretmesidir. Bu durum kredi mevduat oranlarına bakılarak da anlaşılabilir.

2010 yılında %65,5 olan kredi mevduat oranı 2014 yılında %81,2'e kadar yükselmiştir. Bu tarihten itibaren bu oran azalmaya başlamış ve 2020 yılında %68,8 olmuştur.

Sonuç olarak, pandemi döneminde KKTC'de işletmeler ekonomik faaliyetlerinin aksaması nedeniyle ayakta kalmak için işletme kredilerine başvurmuştur. Hane-

halkı ise harcamalarını kısmış bunun sonucunda tüketici kredileri azalmış ve tasarruflarının artması sonucunda mevduatlarda artış görülmüştür. Ayrıca, dövizde görülen artış mevduatları artıran diğer bir faktör olarak görülmüştür.

Grafik 19: Kredi/Mevduat Oranı (%)

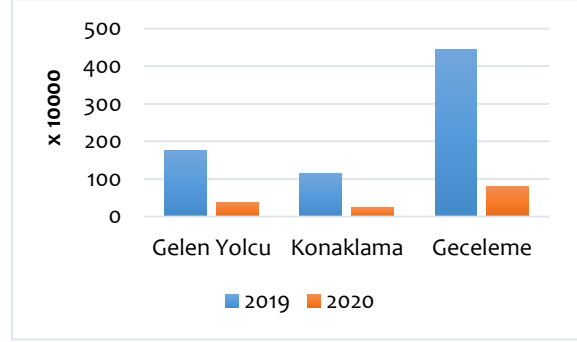
Kaynak: KKTCCMB

3.7. Turizm

Pandemi tüm dünyada olduğu gibi KKTC turizmini de oldukça olumsuz etkilemiştir. 2020 yılında bir önceki yıla göre gelen yolcu (KKTC uyruklular hariç) sayısı %77,8 azalarak 388.837 olarak gerçekleşmişti. Konaklama ve geceleme sayısı ise sırasıyla %78,7 ve %82,2 azalarak yine sırasıyla 244.614 ve 791.959'a düşmüştü.

2021 yılı birinci çeyrekte ise gelen yolcu sayısı 2020 aynı dönemdeki 285.073'den %92,2 azalarak 22.275'e düşmüştür. Konaklama ve geceleme sayıları ise henüz resmi olarak açıklanmamıştır.

Grafik 20: KKTC Gelen Yolcu, Konaklama ve Geceleme (2019 ve 2020)

Kaynak: KKTC Turizm Planlama Dairesi

Aynı şekilde Türkiye turizm sektöründe de ciddi bir daralma görülmektedir. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı yılsonu itibariyle %69,5 azalarak 15 milyon 826 bin kişi olmuştur. Türkiye'nin 2019 yılında 34,5 milyar dolar olan turizm gelirleri 2020 yılında %65 azalarak 12,1 milyar dolar olarak gerçekleşmişti. (TÜİK) Ocak-Şubat ayında gelen yabancı ziyaretçi sayısı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %70,2 azalarak 1 milyon 47 bin kişi olmuştur.

GKRY'de de durum farklı değildir. GKRY'ye Ocak-Aralık döneminde gelen turist sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre %84,1 azalmıştır. Bir önceki yıl 3 milyon 976 turist gelmişken, 2020'de bu sayı 631 bin kişi olmuştur. Turizm gelirleri ise bir önceki yıla göre %85,4 azalarak 392 milyon avro olarak gerçekleşmiştir.

GKRY'de 2021 yılında düşüş daha keskin olmuştur. Bir önceki yılın Ocak-Mart ayına göre gelen turist sayısı %92,8 azalarak sadece 17.747 kişi olmuştur. 2021 yılı Ocak ayında ise bir önceki yılın aynı ayına göre turizm gelirleri %93 azalarak 3,9 milyon Avro olmuştur.

4. REEL SEKTÖR DESTEKLERİ

Tüm dünyada 2021 yılı birinci çeyrekte reel sektör destekleri pandemi tedbirleri kapsamında gündeme gelmeye devam etmiştir.

22

KKTC'de Şubat 2021'de gündeme gelen kapanma kararının ardından açıklanan ekonomik destek paketi mali imkânlar ölçütünde uygulanabilmiştir. Söz konusu pakette aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

1. Sigorta Prim destekleri, 31 Aralık 2020 tarihli sosyal sigorta kayıtları esas alınarak 2021 yılı Şubat ayından geçerli olmak üzere Haziran ayına kadar aşağıdaki şekilde uygulanacaktır:

- En fazla 10 çalışanı olan işletmeler için sigorta primi işveren hissesinin tamamı,
- 11-20 çalışanı olan işletmeler için sigorta primi işveren hissesinin yüzde ellisi (%50),
- 21 ve üzeri çalışanı olan işletmeler için sigorta primi işveren hissesinin yüzde otuz beş (%35).

2. Kısmi sokağa çıkma yasağının uygulandığı dönemde en fazla etkilendiği tespit edilen kapalı işletme çalışanlarına, işletmelerin kapalı kaldıkları süre göz önünde bulundurularak aylık en fazla 1.500 TL olacak şekilde destek ödemesi yapılacaktır. Söz konusu ödeme çalışanların hesaplarına yatırılacaktır.

3. 2021 yılında daha önce açıklanan kredi paketlerinden yararlanamamış;

- Turizm taşımacıları için 15 milyon TL ve
- Diğer küçük esnaf, tarım ve hayvancı için 105 milyon TL olmak üzere toplam 120 milyon TL tutarında yeni bir kredi paketi uygulamaya konulacaktır.

Söz konusu paket kapsamında, her bir işletmeye 120 bin TL'ye kadar kredi kullanılacak olup bu tutarın, - 100 bin TL'si

amaca bakılmaksızın (sosyal sigorta ve ihtiyat sandığı borcu yoktur belgesi aranmaksızın) kullanılabilir, - 20 bin TL'si ise işyeri kira kontratı ibraz edilmesi kaydıyla kullanılacaktır.

Söz konusu kredi ilk yılı ödemesiz 4 yıl vadeli ve %15 faiz oranı ile kullanılacaktır.

4. Mevcut kredilerin yapılandırılmasında; ilgili banka uygun bulması halinde, belirli süreli krediler orijinal vadesinin altı aya kadar uzatılabilir veya orijinal vadesi değişmemekle birlikte altı aya kadar taksit ertelenebilecektir.

Bu kapsamda olacak yapılandırmalarda uygulanan faiz oranlarında borçlu aleyhine bir değişiklik yapılamayacaktır. Borçlunun mevcut kredisinin yapılandırılması halinde banka tarafından herhangi bir ücret alınmayacaktır. Yapılandırma kapsamında erken kapanan krediler için bankalarca alınabilecek erken kapama tazminatı kredinin kapanması için ödenen tutarın %0,5'ini (binde beş) aşamayacaktır. Bu düzenleme 30 Haziran 2021 tarihine kadar geçerli olacaktır. Bankalardaki kredilerin yapılandırılması için düzenlenecek sözleşmelerden 2021 yılı sonuna kadar pul vergisi alınmayacaktır.

5. Çek bekleme süresince ilişkin olarak; Poliçeler Yasası uyarınca "yetersiz bakiye-tekrar ibraz edilmesi" mührü basılmış ve/veya ilk ibrazı yapılacak çekler için daha önce 15 iş günü olup, 22 iş gününe çıkarılmış olan ikinci ibraz süresi 27 iş gününe çıkarılacak. Bu uygulamadan 30 Haziran 2021 tarihine kadar ödenmek üzere ibraz edilen karşılıksız mührü basılmamış tüm çekler yararlanacaktır.

6. Temaslı olan çalışanlara karantina ödeneğine ilişkin olarak;

Sigortalı olup Korona Virüs (Kovid-19) pozitif çıkan vakaların Sağlık Bakanlığınca zorunlu olarak karantinaya alınan temaslılarına ödeme yapılacaktır. Söz konusu düzenlemede öne çıkan detaylar aşağıdaki gibidir:

Ödeme miktarı, karantina ödeneğinin günlük miktarı resmi aylık asgari ücretin 1/75 (yetmiş beşte biri) kadar olacak, ödeme için sigortalının halen çalışıyor olması ve toplam en az 720 gün işsizlik sigortası primi ödenmiş olması koşuluna bakılacaktır.

7. Vakıflar İdaresi tarafından, konut ve bazı istisnalar hariç işyerleri kira bedellerinde 2021 yılına yönelik olarak her ay düzenli ödenmesi kaydıyla %25 indirim yapılacaktır.

8. 2020 yılında kilovat başına 25 kuruş (10 kuruşa ilaveten 15 kuruş Kovid-19 Desteği) olarak uygulanan elektrik desteği, 2021 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarında da devam ettirilecektir.

9. Bazı istisnalar hariç (ithalattaki KDV gibi) Kurumlar Vergisi Yasası, Gelir Vergisi Yasası ve Katma Değer Vergisi Yasası kapsamında bulunan vergi borçları 31 Mart - 30 Haziran 2021 tarihleri arasında ödeme tarihinde veya ödeme tarihinden önce ödenmesi durumunda ödenen tutar üzerinden %5 indirim uygulanacaktır.

10. Aşağıda belirtilen ürünlere yönelik KDV indirimi 31 Mayıs 2021 tarihine kadar uzatılmıştır.

- Zirai alanda kullanılan motorlu kara taşıtları (%0 KDV)
- Masaüstü, dizüstü (laptop, notebook, taşınabilir bilgisayar), notebooklar ve tablet bilgisayarlar (%0 KDV)
- Motor gücü 1600cc ve altında olan motorlu kara taşıtları ile ticari araç (iş aracı) kapsamında olan motorlu kara taşıtları (%5 KDV)

- Motor gücü 1600 cc ve üzerinde olan motorlu kara taşıtları (%10 KDV)

11. Vakıflar İdaresi tarafından birikmiş kira ödemelerine yönelik aşağıda belirtilen koşullarda yapılandırma imkânı sunulacaktır.

Kapsam: İdareye, birikmiş kira ve gecikme zammı borcu bulunan ve/veya hükümlü borçlu ve/veya hakkında yasal işlem başlatılmış veya henüz yasal işlem başlatılmamış olan kiracılar. Başvuru süresi: 16 Mart 2021 tarihinden itibaren 60 gün.

1.Seçenek: Birikmiş borcun tamamı peşin ödenmesi halinde, gecikme zammında %98 indirim.

2.Seçenek: Birikmiş borç en fazla 12 aylık eşit taksitle ödenmesi halinde, gecikme zammında %90 indirim.

3.Seçenek: Birikmiş borç en fazla 24 aylık eşit taksitle ödenmesi halinde, gecikme zammında %80 indirim.

4.Seçenek: Birikmiş borç en fazla 36 aylık eşit taksitle ödenmesi halinde, gecikme zammında %70 indirim.

Diğer yandan, AB İnovatif Girişimcilik ve Diyalog Projesi kapsamında Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın da işbirliği ile yönetilen Avrupa Birliği finansmanlı İş İstihdamını Koruma ve Yaratma Destek Paketi'nin birinci aşama başvuru süreci 30 Nisan 2021 tarihinde tamamlanmıştır.

Bu program Avrupa Birliği tarafından finanse edilen İnovatif Girişimcilik projesi kapsamında yürütülmekte ve Kovid-19 salgını ile doğrudan mücadele etmeyi hedeflemektedir. Program, KOBİ'lere finansal destek ile birlikte kapasite desteği sağlayarak KOBİ'lerin kısa vadede faaliyetlerini sürdürebilmelerine ve büyüme planları yapabilmelerine odaklanacaktır. 7,2 milyon Euro bütçeli 'İş İstihdamını Koruma ve Yaratma Destek Paketi' rekabetçi bir yaklaşımla iki aşama halinde uygulanmakta ve hedefinde sanayi, imalat ve işletmeden-işletmeye hizmetler yer almaktadır. Birinci

aşamanın öncelikli hedefi, yaklaşık 1.000 işletmede istihdamın korunması ve/veya yaratılmasıdır. İkinci aşamada ise yaklaşık 100 işletmeye iş geliştirme desteği sağlanacaktır. Destek paketiyle mevcut istihdam seviyelerinin korunması ve yeni işlerin yaratılması beklenmektedir. Program, Northern Ireland-Cooperation Overseas (NI-CO) tarafından, AB Koordinasyon Merkezi ile koordinasyon ve Kıbrıs Türk Sanayi Odası (KTSO), Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO), Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası (KTEZO), Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) ve Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi ile işbirliği halinde, Avrupa Birliği'nin finanse ettiği ve NI-CO tarafından uygulanan "İnovatif Girişimcilik ve Diyalog" Projesi kapsamında yürütülmektedir.

Türkiye'de ise 2021 yılı birinci çeyreğinde 200 bin esnafın yararlanabileceği 40 bin TL'ye kadar ciro desteği programı yürürlüğe girmiştir.

2020 dördüncü çeyrekte alınan kararlar uyarınca salgından doğrudan etkilenen ve toplam sayısı 1 milyon 239 bin 438 kişiyi bulan esnaf kesimine 3 ay süreyle ayda 1.000 TL destek ödemesi yapılmıştır. Hibe şeklinde verilen doğrudan esnaf destek ödemesinden taksit, dolmuş ve servis işletmecisi, pazarcı, terzi, oto tamircisi, lokantacı, pastaneci, kadın ve erkek kuaförü, pansiyon, yurt, kreş, düğün salonu işletmecisi gibi kesimler faydalanmıştır. İş yeri kira olan esnafa 3 ay süreyle büyükşehirlerde aylık 750 lira, diğer illerde ise 500 lira kira desteği verilmektedir. 2020 yılsonuna kadar %20'den %10'a indirilen gayrimenkul kiralarındaki stopaj oranı uygulanması süresi ise 1 Haziran 2021'e kadar uzatılmıştır.

GKRY'de ise pandemi ile mücadele kapsamında 2020 yılında üç aşamalı bir yaklaşım uygulanmıştı. Aşamalar arasındaki geçişlerin epidemiyolojik veriler ışığında karara bağlanacağı tespit edilerek tam kapanma

tedbirleri ile pandeminin etkisini azaltmak üzere ekonomik destek programı devreye sokulmuştu. İkinci aşamada ekonomik faaliyetlerin tedrici yeniden açılması ve üçüncü aşamada ise ekonomiyi yeniden başlatma stratejisinin devreye sokulması öngörülmüştü.

Artan vaka sayılarına bağlı olarak Aralık 2020'de alınan kapanma kararı ile birlikte yeni destekler gündeme getirilmişti.

Desteklerden bazıları şu şekildedir:

1. Katma değer yaratan işletmelere 2019 yılına kıyasla kapanmadan dolayı %35'in üzerinde kayıp yaşamışsa kira, taksit ve diğer işletme giderlerinin 300 bin Euro'ya varan hibe destekleriyle devlet tarafından karşılanması, çalışanlarının Çalışma Bakanlığı'nın maaş desteğinden ayrıca yararlanmaya devam etmesi.
2. Yıllık vergilendirilebilir işlemleri 15.600 Euro'dan az olduğu için KDV kaydı bulunmayan işletmelerin kira, taksit ve diğer işletme giderlerinin sübvansede edilmesi.
3. Kredi geri ödemeleri olan işletmeler için 6 ay borç ve faizleri ötelemesi. (2020 yılında öteleme yapan işletmelerin toplamda 9 ay için bu karardan yararlanması).
4. İşletmelerin kira ödemelerinin 2 aylığına askıya alınması.
5. Yeni işletme kurmak için kullanılan kredilere 6 aylık faiz desteği sunulması.
6. Ev sahibi olmak için 300 bin Euro'dan düşük fiyata bir mülk edinenlere, kredi borcunun 6 aylık faizinin karşılanması.
7. Borçlarını ödeyemediği için evine veya iş yerine haciz kararı çıkanlara 2020 yılında 6 ay için uygulanan dondurma kararının yeni kapanma döneminde tekrardan 3 ay için uygulamaya sokulması.
8. Kamu sabit sermaye yatırımlarının ihale süreçlerinin hızlandırılarak inşaat sektörünün desteklenmesi.
9. Turizm teşviklerine devam edilmesi.

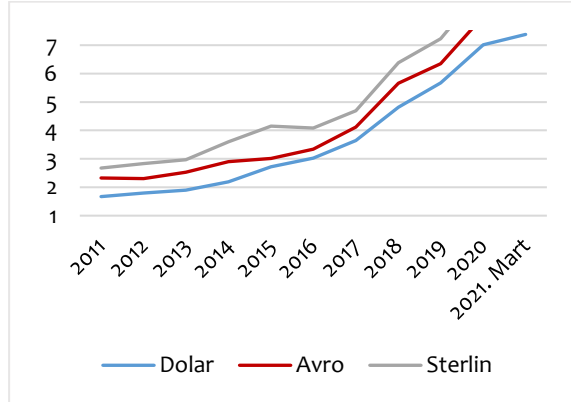
5. PİYASALARDAKİ GELİŞMELER

Bu bölümde piyasa faaliyetlerini doğrudan ilgilendiren döviz, petrol fiyatları ve faizlerle ilgili gelişmelere yer verilmektedir.

5.1. Döviz

2010 ve 2014 yılları arasında yatay seyreden döviz kurları, 2015 yılından itibaren artışa geçmiştir. 2018 yılında ise Türk Lirası bütün para birimleri karşısında değer kaybetmiştir. Değer kayıpları ortalama döviz kurları baz alındığında bir önceki yıla göre dolar karşısında %31,9, avro karşısında %37,6 ve sterlin karşısında %36 olmuştur. 2019 yılında ise bir önceki yıla göre değer kayıpları devam etmiştir. 2018 yılına göre değer kaybı dolarda %17,8, avroda %12,1 ve sterlinde %13,3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 21: 2011-2021 Ortalama Döviz Kurları

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

2020 yılında ilkbahar aylarında ve Ağustos-Kasım aylarında tekrar bir kur atağı yaşanmıştır. Kasım ayında ekonomi yönetiminde yaşanan değişim ve faiz artışıyla birlikte Aralık ayında dövizde bir miktar gerileme yaşanmıştır. Ancak, 20 Mart 2021 tarihinde Kasım ayında atanan Merkez Bankası Başkanının görevden alınması üzerine dövizde

tekrar hareketlenme yaşanmıştır. İlk üç aydaki ortalama döviz kuru ile 2020 yılı verileri karşılaştırıldığında dolarda %5,2, avroda %10,2 ve sterlinde %13 artış görülmüştür. Nisan ayında da bu artış trendi devam etmektedir.

Önümüzdeki dönemde de, Merkez Bankasının net rezervlerinin eksiye düşmesi, cari açığındaki artışın devam etmesi ve 2021 yaz turizm sezonu konusundaki belirsizlikler Türk Lirası üzerindeki kırılganlığın devam edeceği beklentisini artırmaktadır.

5.2. Petrol Fiyatları

2016 yılında 40,3 dolara kadar düşen brent petrol fiyatı 2018 yılında 75 dolara kadar yükselmiştir. 2019 yılı sonunda 61,6 dolar olan petrol fiyatları Mart ve Mayıs ayları arasında pandemi nedeniyle petrol talebindeki azalma ve stok kapasitelerinin dolması üzerine 31 dolara kadar gerilemiştir. Aralık ayının sonunda ise brent petrol fiyatı 51,8 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında beklenildiği gibi artışa geçen petrol fiyatları Mart ayı ortalarında 70 dolara kadar yükselmiştir. Mart ayı sonunda ise 62,7 dolar olmuştur.

5.3. Faizler

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 25 Kasım 2016'da belirlediği %8 faiz oranını, 2018 yılı Haziran ayına kadar değiştirmemiştir. Ancak, 2018 yılında yaşanan kur şokuna Merkez Bankası önce 850 baz puanlık artış, daha sonra 125 baz puanlık artış ve Eylül ayında 625 baz puanlık artış yani toplamda 1600 (%16) baz puanlık artışla cevap vermiştir. Temmuz 2019'a kadar %24 olarak

değiştirilmeyen faiz oranı, bu tarihten Mayıs 2020 tarihine kadar toplam 9 defa indirim yapılarak %8,25'e kadar düşürülmüştür. Mart ayında başlayan pandemiyle birlikte dövizdeki hareketliliğin etkisi Mayıs ayında 200 baz puanlık artışla faiz oranlarının %10,25'e yükseltilmesine yol açmış, ancak bu artış dövizin hızını kesmemiştir. Kasım ayında dövizin tarihi rekor kırması üzerine, Merkez Bankası başkanı görevden alınmıştır. Merkez Bankası Başkanı değişimiyle birlikte Kasım ayında 475, Aralık ayında ise 200 baz faiz artışı yapılarak, faizler %17'ye yükseltilmiştir. Bu artışlar döviz düşürmüştür. Mart ayında enflasyonla ilgili beklentilerin yükselmesi ve emtia fiyatları ile gıda fiyatlarının yükselmesi Merkez Bankasını tekrar faizleri artırmaya itmiştir. Ancak piyasa beklentisinin 100 baz artış olmasına rağmen artış 200 baz olarak gerçekleşmiştir.

KKTC Merkez Bankası da benzer şekilde TL mevduatlara uygulanacak faiz oranlarına artışa gitmiştir. 24 Aralık 2020'de yapılan artışla faiz oranı %11,5'dan %13,75'e çıkarılmıştır. 1 Nisan 2021'de de yapılan artışla faiz oranları %15,25'e çıkarılmıştır.

Döviz mevduatlarına uygulanan faiz oranlarında ise indirim gidilmiştir. ABD Doları mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranı %0,6'dan %0,4'e, Euro mevduat hesaplarına uygulanan oran %0,25'den %15'e ve İngiliz Sterlini mevduat hesaplarına uygulanan oran %0,3'den %0,2'ye düşürülmüştür.

Tablo 16: KKTC Merkez Bankası Yıllık Mevduat Faiz Oranları (%)

	24 Aralık	17 Şubat	1 Nisan
TL	13,75	13,75	15,25
Dolar	0,60	0,40	0,40
Avro	0,25	0,15	0,15
Sterlin	0,30	0,20	0,20

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

Merkez Bankası nezdindeki Türk Lirası yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı 24 Aralık 2020'de yıllık %6'dan %8 çıkarılmıştı. 1 Nisan 2021'de ise bu oran %9'a yükseltilmiştir. Dövizde ise ABD Doları yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı 17 Şubat 2021'de yıllık %0,25'den %0,20'ye, Euro yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı yıllık %0,10'dan %0,05'e ve İngiliz Sterlini yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı yıllık %0,15'den %0,10'a düşürülmüştür.

Tablo 17: KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranları (%)

	24 Aralık	17 Şubat	1 Nisan
TL	8,0	8,0	9,0
Dolar	0,25	0,20	0,20
Avro	0,10	0,05	0,05
Sterlin	0,15	0,10	0,10

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

6. YAPISAL REFORM GÜNDEMLERİ

2021 yılı birinci çeyrekte Türkiye ve GKRY’de kısa ve orta vadede öngörülen makroekonomik hedeflere ve yapısal reformlara ilişkin yeni programlar açıklanmazken KKTC’de Türkiye Cumhuriyeti ile 2021 yılında tamamlanması öngörülen ve 12 maddelik bir eylem planı ihtiva eden “**2021 Yılı T.C. Hükümeti ile KKTC Hükümeti Arasında İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşması**” imzalanmıştır.

Söz konusu anlaşma Türkiye Cumhuriyeti’nin 2021 yılı içerisinde KKTC’ye 2.250 milyon TL’ye kadar hibe yardımıyla bulunmasını, 1.000 milyon TL’ye kadar da kredi yardımıyla bulunmasını öngörürken KKTC tarafının taahhütleri 2021 Yılı Eylem Planını hayata geçirmek ve 2022 yılını kapsayacak ekonomik program teklifini en geç Ekim 2021 tarihine kadar hazırlamak şeklinde belirtilmiştir.

Bütçe açığı için ayrılan kaynağın, yerel gelirlerde tasarruf yapılmaması durumunda yeterli olmayacağı ve altyapı ile reel sektör için ayrılan kaynağın hızlı bir şekilde ekonomiye aktarılmasının pandemi döneminde oldukça önemli olduğu değerlendirilmektedir.

2021 Yılı Eylem Planında yer alan 12 eylemin başlığı ve içerdiği faaliyet sayıları şu şekildedir:

1. Kamuda insan kaynaklarının etkin ve verimli kullanılabilmesi çalışmalarının yapılması (3 faaliyet).
2. Vergilendirilmeyen / eksik vergilendirilen bet Ofisi ve casinolara ilişkin vergilerin artırılmasına yönelik yasa değişikliği ve yasa tasarısının Meclise sevk edilmesi (3 faaliyet).
3. Sendikalar Yasasının güncellenerek Meclise sevk edilmesi (2 faaliyet).

4. Kamu Alacakları Tahsil Usulü Yasasının güncellenerek Meclise sevk edilmesi (2 faaliyet).

5. İş Yasasının, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Referandum Yasası ile uyumlu hale getirilmesi (2 faaliyet).

6. Mevcut Organize Sanayi Bölgeleri Yasasında çağdaş ve sürdürülebilir reformlar öngören kapsamlı değişiklik yasa tasarısının hazırlanıp Meclise sevk edilmesi (2 faaliyet).

7. Kıbrıs Vakıflar İdaresi’nin mülkiyetinde, yönetiminde ve denetiminde bulunan KKTC ve Güney Kıbrıs’ta bulunan tüm taşınmazların envanterinin çıkarılarak bilgisayar ortamına kaydedilmesi (4 faaliyet).

8. A/B öğretmen uygulamasının yürürlükten kaldırılması (2 faaliyet).

9. Üniversitelerin akademik, idari ve mali yönden etkin denetimini teminen bir denetim programı hazırlanması ve buna uygun denetimlerin yapılması (3 faaliyet).

10. Kamulaştırma işlemlerinin kolaylaştırılmasına yönelik gerekli yasal düzenlemenin yapılması ve idari tedbirlerin alınması (2 faaliyet).

11. Türkiye Cumhuriyeti’nden temin edilecek turizm istatistikleri yazılım sisteminin KKTC Turizm ve Çevre Bakanlığının kullanımına uyarlanması (3 faaliyet).

12. Ek mesailerin kamu maliyesi üzerindeki yükünün azaltılmasına yönelik tedbir alınması (3 faaliyet).

Diğer yandan GKRY’de belediyelerin sayısını 30’dan 17’ye düşürecek yerel yönetimler reformu için ülke geneli bir referandumla gidilmesi kararlaştırılmıştır. 30 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirilecek parlamento seçimleri ile birlikte yapılacak referandumla GKRY halkı bazı belediyelerin birleştirilerek belediye sayısının azaltılması konusunda iradesini sandığa yansıtacaktır.

7. KTTO POLİTİKA ÖNERİLERİ

28

Kovid-19 salgınının etkilerinin devam ettiği 2021 yılı birinci çeyrekte ekonomik faaliyetleri hızlandırmak amacıyla KTTO tarafından gündeme getirilen bazı politika önerileri şu şekildedir:

1. Aşılama, salgını sona erdirmenin, sürdürülebilir ve hızlı ekonomik iyileşme sağlamanın en iyi yoludur. Bu nedenle aşı temini konusunda daha aktif olunması gerekmektedir. Aşı temininin Türkiye üzerinden yapılması koşuluyla mümkün olan her türlü yolla KKTC'ye getirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu konunun hükümetin birinci önceliği olması.

2. Daralan dış talebi canlandırmak üzere; pandemi ile ilgili gerekli tedbirlerin de alınarak;

i. Tüm sınır kapılarının Kovid-19 salgını öncesi koşullar temelinde açılması,

ii. KKTC'den konut satın alan yabancıların ülkeye girişlerinin kolaylaştırılması,

iii. Ülkeye 1 milyon Euro ve üzerinde kaynak getirerek yatırım yapacak yabancıların şirket kurma ve talep etmesi halinde vatan dışılık işlemlerinin hızlandırılması,

iv. “Öğrenci Dostu Ada” Projesinin yaygınlaştırılması.

3. Salgın ortamında istihdamın korunmasına yardımcı olmak amacıyla uygulamaya giren sosyal sigorta işveren prim desteğinin, çalışan sayısı gözetilmeksizin 2021 yılının sonuna kadar uzatılması ve yerel işgücünün niteliğini artırmak ve kalifiye işgücü ihtiyacının karşılanmasına yönelik eğitim imkânlarının geliştirilmesi.

4. Kamu yönetiminin etkinliğini ve verimliliğini artırarak, özel sektör işletmelerinin çalışmalarını kolaylaştırmak gereken bu dönemde, kamuda yaz aylarındaki çalışma saatlerini gün içine yayarak, sabah mesaisini 08.30-12.30; öğleden sonra mesaisini ise 13.30-16.30 arasında olacak şekilde düzenlenmesi.

5. Döviz kurlarının yükselmesi mal ve hizmet üretim maliyetlerinde artışlara neden olarak özellikle fiyat oluşumlarını etkilemekte ve pahalılığa neden olmaktadır. Kur artışları, gelirleri TL ve yükümlülükleri döviz olan işletmelerde daha da hissedilmektedir. Dövizin yükselmesine yönelik;

i. Tüm gümrük işlemlerinde döviz kurunun 2021 yılsonuna kadar uygun bir kura sabitlenmesi,

ii. Döviz cinsinden yapılacak kira sözleşmelerdeki stopaj oranının %15; TL ile yapılacak sözleşmelerdeki stopaj oranının %5 olması,

iii. Hâlihazırda antrepolarda bulunan malların gümrük işlemlerinde malların antrepoya alınma tarihindeki döviz kurunun uygulanması,

iv. Türkiye'den KKTC limanlarına sefer yapan gemilerin liman giriş-çıkış ücretlerinin ve kıyı emniyeti ücretlerinin ABD doları yerine Türk Lirası ile yapılması.

6. Vergi Usul Yasasında yapılacak bir değişiklikle kur gelirlerinin vergilendirilmemesinin sağlanması.

7. KKTC ekonomisinin salgın sonrasında taşınabilmesi, turizm, yükseköğretim, ticaret ve pazarlama faaliyetleri ile birlikte her

türlü ekonomik faaliyetin verimli hale gelebilmesi haberleşme alt yapısının yenilenip çağdaşlaştırılması ile mümkün olabilecektir. Bu bağlamda haberleşme alt yapısının fiber optik kablo kullanılarak yenilenmesi ve e-devlet projesinin tamamlanması hayati önem taşımaktadır.

Fiber-optik altyapısının çok hızlı bir şekilde kamu-özel işbirliği yönetimiyle tamamlanması.

8. Fonların kaldırılması ve ülke ekonomisi için katma değer yaratan yerli üretim alanlarında üreticilerin girdi maliyetlerinin ucuzlatılması, pazarlama ve dış satım süreçlerinde süreli olarak desteklenmesi

9. Amortismanına bağlı ekonomik kıymetlerin katma değer vergisinin bunların aktife

girdiği veya kullanılmaya başlandığı vergilendirme döneminde bir defada indirim konusu yapılması.

10. Enerji yönetiminin daha verimli hale getirilmesi ve enerji politikalarının şeffaf ve doğru bir şekilde yürütülüp uygulanabilmesi için Enerji Üst Kurulunun kurulması.

11. Anımsanacağı üzere öncesinde %50 olan yatırım indirim oranı 21 Kasım 2018 tarihinde %10'a düşürülmüş, ardından 19 Mart 2019 tarihi itibarıyla %20 olarak düzenlenmiştir. Ayrıca maliyet bedelinin yılın başındaki asgari ücretin 20 katı olma şartı getirilmiştir. Salgın döneminde yatırım indirimlerinin yatırımları teşvik edecek şekilde en az % 50'ye yükseltilmesi ve maliyet bedeli şartının kaldırılması.

AÇIKLAMA

Bu bülten, Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) tarafından, DİGİ Veri Araştırma Merkezi ile işbirliğiyle, güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan elde edilen bilgi ve veriler kullanılarak hazırlanmıştır. KTTO, bu bilgilerin doğru, eksiksiz ve değişmez olduğunu garanti etmemektedir. Bu sebeple, okuyucuların, bu bültenden elde edilen bilgilere dayanarak hareket etmeden önce, bilgilerin doğruluğunu teyit ettirmeleri önerilir ve bu bilgilere dayanılarak aldıkları kararlarda sorumluluk kendilerine aittir. Bilgilerin eksikliği ve yanlışlığından KTTO hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz. Ayrıca, KTTO'nun tüm çalışanları ve danışmanlarının, herhangi bir şekilde bilgiler dolayısıyla ortaya çıkabilecek doğrudan veya dolaylı zararlarla ilgili herhangi bir sorumluluğu yoktur. Bunlara ilaveten, KTTO, bültenlerin internet üzerinden e-posta yoluyla alınması durumunda virüs, hatalı gönderim veya diğer herhangi bir teknik sebepten dolayı alıcının donanımına veya yazılımına gelebilecek herhangi bir zarardan dolayı sorumlu tutulamaz.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası

Adres: 90, Bedrettin Demirel Caddesi, Lefkoşa – KKTC

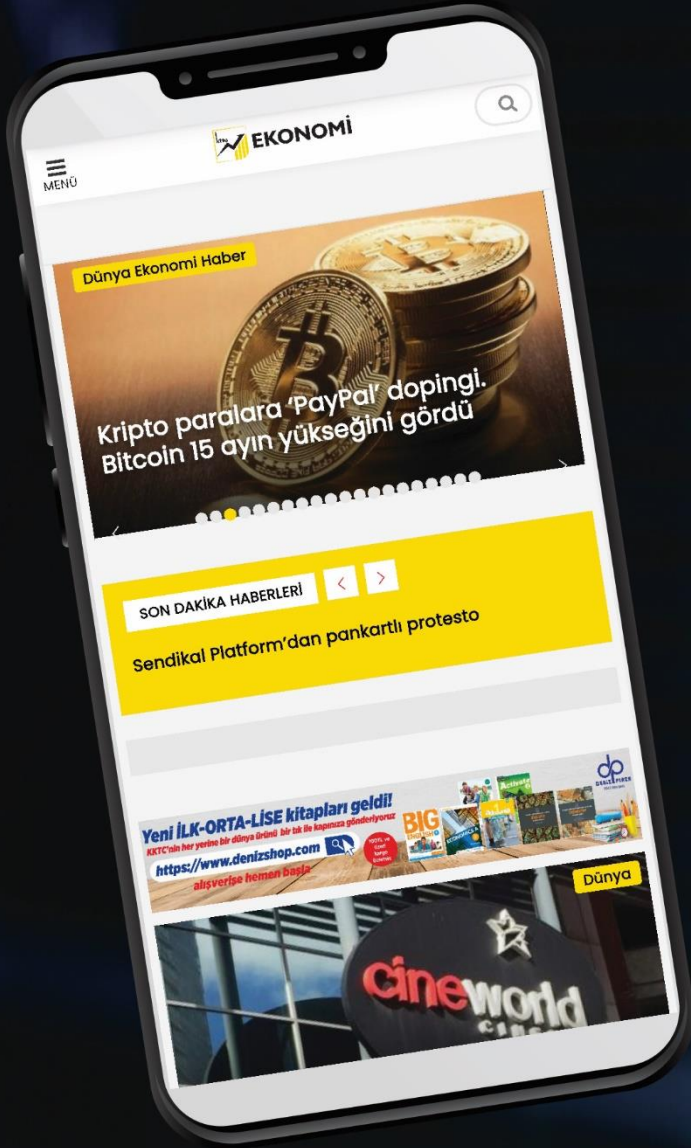
Tel.: 0392 228 37 60 Faks: 0392 228 30 89

E-Posta: ktto@ktto.net

EKONOMİ

YAYIN HAYATINA BAŞLADI

Ülkemizdeki ve dünyadaki ekonomi haberleri ve gelişmeleri, piyasalardaki son durum ve iş dünyasına dair tüm bilgileri takip edebileceğiniz ve aylık olarak yayımlanan **Ekonomi Gazetemizdeki** röportajlara da ulaşabileceğiniz **KTTO Ekonomi Gazetesi** haber portalı yayın hayatına başlamıştır.

Haber portalına telefon uygulamasından, Facebook ve internet sayfasından ulaşabilirsiniz.

www.kttoekonomigazetesi.com

[@kttoekonomigazetesi](https://www.facebook.com/kttoekonomigazetesi)

KKTC'DE EKONOMİNİN NABZINI TUTUYORUZ...